Έν Όλύμπῳ

Τριμηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό

ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ «ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ, ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ»

Αριθμός Τεύχους: 13, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2020
Ηλεκτρονική διεύθυνση: www.enolympo.gr

- **Κοινωνιολογικά θέματα**
- **Δρώμενα του Δικτύου**
- **Καλλιτεχνικά θέματα**
- **Λαογραφικά θέματα**
- **Ιστορικά θέματα**
- **Παιδαγωγικά θέματα**
- **Λογοτεχνικά θέματα**
- **Πολιτιστικά θέματα**
- **Περιβάλλον**
- **Οικολογία**

Έν Όλύμπῳ

τριμηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό

Ιδιοκτησία:
Δίκτυο Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας,
Υπεύθυνη έκδοσης:
Ελένη Μπλιούμη
Έδρα: Ελασσόνα, 6ης Οκτωβρίου 84, 40200
Διεύθυνση Σύνταξης:
Ελένη Μπλιούμη
Συντακτική Επιτροπή:
Κορίνα Πάντου
Βασίλης Ζαρζώνης
Σπύρος Μπούμπας
Φιλολογική επιμέλεια:
Κορίνα Πάντου
Δημιουργική επιμέλεια - Σελιδοποίηση:
Μαρία Μοσχογιάννη
Ηλεκτρονική υποστήριξη:
Αθανάσιος Αδάμου
Αθηνά Βαρσαμή
Τεχνική υποστήριξη:
Σταύρος Σαχινίδης
Νομική Σύμβουλος:
Αναστασία Χαιρετίδου
Πληροφορίες:
Ελένη Μπλιούμη 6976832232
mparasio@otenet.gr
Σημείωση σύνταξης:
●Επιτρέπεται η ελεύθερη άντληση στοιχείων, αρκεί να αναφέρεται η πηγή και ο συγγραφέας
●Οι συγγραφείς των άρθρων φέρουν την ευθύνη για τις απόψεις τους

Κοπή της Πρωτοχρονιάτικης Βασιλειόπιτας για το 2020

του Δικτύου Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας

Με ιδιαίτερη συγκίνηση - λόγω του θανάτου του προέδρου - πραγματοποιήθηκε εκδήλωση κοπής της Πρωτοχρονιάτικης Βασιλειόπιτας για το 2020, του Δικτύου Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας, το Σάββατο 4 Ιανουαρίου 2020, στο FLeR Ελασσόνας, με την παρουσία μελών και φίλων του Δικτύου.

Την εκδήλωση τίμησε με την παρουσία του και το μεστό του λόγο, ο σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ελασσόνας Χαρίτων, ο οποίος εξέφρασε τη λύπη του για τον εκλιπόντα και τόνισε τη σημασία του έργου του, καθώς και τη σημασία της συνέχιση αυτού.

Ακολούθησε ομιλία της αντιπροέδρου κ. Βικτωρίας Μπαρμπή και του αδερφού του εκλιπόντα και μέλος του συλλόγου κ. Σταύρου Σαχινίδη. Το τυχερό μέλος του Δικτύου που κέρδισε το φλουρί και την εύνοια του 2020, ήταν η κ. Δέσποινα Πεπκολάρι-Γεωργούλα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Κοπή της Πρωτοχρονιάτικης Βασιλειόπιτας για το 2020 .....σελ. 2
- Η σημασία της μουσικής καλλιέργειας σε βρέφη και μικρά παιδιά, της Έ. Φαρμάκη, μουσικολόγου-μουσικοπαιδαγωγού σελ. 3
- Ανάγνωση ενός αναγνώστη, της Κορίνας Πάντου, φιλολόγου και ποιήτριας .....σελ. 4
- Ευχή - Αρχή, της Κορίνας Πάντου, φιλολόγου και ποιήτριας σελ. 4
- Αναφορές για τους αρματωλούς της περιοχής Ελασσόνας, του Κώστα Σπανού, συγγραφέα και εκδότη του περιοδικού "Θεσσαλικό Ημερολόγιο" .....σελ. 5
- Σαρακατσαναίοι, της Ευαγγελίας Ράπτου, Μεταδιδακτορικής Ερευνήτριας Πανεπιστημίου Αιγαίου Τ. Ε.Π.Α.Ε.Σ .....σελ. 6
- Αντιγραφή ταφικών εθίμων, του Σπύρου Μπούμπα, εκπαιδευτικού και συγγραφέα .....σελ. 7
- Διογένης ο κυνικός, του Λευτέρη Μουφτόγλου, συγγραφέα και ποιητή, μέλος της ΕΛΒΕ .....σελ. 8
- Η έννοια του μαντιλιού στον ελληνικό χορό, της Ελένης Μπλιούμη, εκπαιδευτικού .....σελ. 9
- Γυναικείος Αθλητισμός στην Αρχαία Ελλάδα, της Γεωργίας Γοργώ-Αλεξίου, Καθηγήτριας Φυσικής Αγωγής .....σελ. 10
- Τι έτρωγαν οι Βυζαντινοί, της Δέσποινας Αμασλίδου, γιατρού και μέλος της ΕΛΒΕ .....σελ. 12
- Ο κύκλος ζωής του ατόμου και της οικογένειας, του Δρα Ιωάννη Σιγάλα, παιδοψυχίατρου .....σελ. 14
- Η Συμβολή της οικογένειας στην κοινωνικοποίηση του ατόμου, του Γιώργου Νιάουστα εκπαιδευτικού, Med στις Επιστήμες της Αγωγής .....σελ. 15
- Τουριστικός οδηγός, του Β. Ζαρζώνη, φιλολόγου και συγγραφέα .....σελ. 16

Η σημασία της μουσικής καλλιέργειας σε βρέφη και μικρά παιδιά

«Η ακρόαση είναι για τη μουσική ό,τι είναι η σκέψη για τη γλώσσα». Αυτό είχε πει ένας σπουδαίος αμερικάνος μουσικοπαιδαγωγός, και δεν είχε άδικο. Αρκεί μία μόνο γενιά νεογέννητων και παιδιών προσχολικής ηλικίας να μην ακούσουν καθόλου μια γλώσσα και αυτή η γλώσσα θα πεθάνει. Αρκεί μία μόνο γενιά νεογέννητων και παιδιών προσχολικής ηλικίας να μην ακούσουν καθόλου ένα είδος μουσικής και αυτό το είδος θα πεθάνει. Αρκεί ένα μόνο νεογέννητο ή παιδί προσχολικής ηλικίας να μην νιώσει ότι του τραγουδούν ή του παίζουν μουσική ποτέ και δε θα τραγουδήσει, ούτε θα παίξει μουσική ποτέ.

της Έφης Φαρμάκη
Μουσικολόγος-μουσικοπαιδαγωγός ΑΠΘ, Διπλωματούχος πιανίστα
Υπεύθυνη εργαστηρίων μουσικής προπαιδείας Μουσικού Συλλόγου Ελασσόνας musicArte

Οι άνθρωποι είμαστε μουσικά όντα. Παίρνουμε και δίνουμε ζωή μέσα από τη μουσική. Γεννιόμαστε με τραγούδι -το κλάμα-, πεθαίνουμε προκαλώντας σε άλλους αυτό το τραγούδι και περνάμε όλο το ενδιάμεσο εφαρμόζοντας καθημερινά, χωρίς να το καταλαβαίνουμε, τα βασικότερα χαρακτηριστικά της μουσικής: τον ρυθμό, τη μελωδία και την κίνηση.

Αναπνέουμε και περπατάμε με ρυθμό. Μιλάμε και επικοινωνούμε ανεβοκατεβάζοντας το τονικό ύψος και την ένταση της φωνής μας φτιάχνοντας μελωδικές φράσεις. Αντιδρούμε με κίνηση σε κάθε ήχο που μας προκαλεί συναισθήματα.

Τα βρέφη γεννιούνται με έμφυτη ικανότητα να μιλήσουν οποιαδήποτε γλώσσα για αυτό και από τη γέννησή τους δείχνουν πως προτιμούν να ακούν την ανθρώπινη ομιλία από άλλους ήχους.

Παρά την ύπαρξη αυτής της γενετικής προδιάθεσης, η ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας είναι εφικτή μόνο αν δοθούν τα κατάλληλα ερεθίσματα κατά την «ευαίσθητη περίοδο» των πρώτων χρόνων της ζωής. Η αλήθεια είναι ότι τα παιδιά μαθαίνουν μουσική με την ίδια διαδικασία που μαθαίνουν και τη γλώσσα.

Αναλογιστείτε πόσες φορές έχουμε πει τη λέξη «μαμά» στο μωρό μέχρι να καταφέρει να την προφέρει. Την ακούει ξανά και ξανά, τη βάζει στην ακουστική του αποθήκη και κάποια στιγμή... απλά τη λέει. Άραγε τραγουδάμε τις ίδιες φορές με τη δικιά μας φωνή μια-δυο μελωδίες; Χτυπάμε με τα χέρια μας έναν-δυο ρυθμούς; Κινούμαστε μαζί του; Το εκθέτουμε σε διάφορα ζωντανά μουσικά ερεθίσματα για να έχουμε τη χαρά να το δούμε να αναπτύσσεται μουσικά;

Όπως λοιπόν συμβαίνει με κάθε έμφυτη ικανότητα, έτσι και η μουσικότητα του ανθρώπου χρειάζεται καλλιέργεια. Μας παίρνει περίπου ένα χρόνο για να μάθουμε να περπατάμε και σχεδόν τρία χρόνια για να μιλήσουμε.

Και στις δύο αυτές περιπτώσεις απαιτείται μεγάλη προσπάθεια και επιβράβευση. Το ίδιο συμβαίνει και με τη μουσική εκπαίδευση. Όσο νωρίτερα αρχίσει ένα παιδί να καλλιεργεί τις ήδη έμφυτες ικανότητές του, τόσο πιο αυτονόητο και εύκολο θα του είναι το τραγούδι, ο χορός, η έκφραση των συναισθημάτων του.

Μην ξεχνάτε ότι πρώτα τραγουδάει ένα μωρό και μετά μιλάει. Γιατί άραγε το χάνουμε αυτό στην πορεία;

Πολύ απλά, γιατί δεν το δουλεύουμε όταν και όσο πρέπει. Δεν υπάρχουν άνθρωποι παράφωνοι που «δεν έχουν ταλέντο» στη μουσική. Υπάρχουν άνθρωποι απαίδευτοι μουσικά. Η μουσική παιδεία στην Ελλάδα αποτελεί, ακόμα δυστυχώς, μια «δευτερεύουσα» ειδικότητα που, όπως συνηθίζεται να καλλιεργείται στις συνειδήσεις των γονέων, «αφού δε βοηθά τα παιδιά να μπουν στο πανεπιστήμιο, γιατί να τους τρώει χρόνο από το λύκειο και μετά»;

Ξεχνάμε, βέβαια, ότι δε μαθαίνουμε μουσική για να γίνουμε απαραίτητα επαγγελματίες μουσικοί, αλλά για να γίνουμε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και, εν τέλει, καλύτεροι άνθρωποι.

Ρωτούν πολλοί: «Μα καλά, μαθήματα μουσικής για μωρά; Τι νόημα έχει; Τι μουσική μπορούν να κάνουν»; Η απάντηση βρίσκεται σε μια άλλη ερώτηση: «Μα καλά, μιλάτε στο μωρό σας; Τι νόημα έχει; Αφού δε μπορεί να απαντήσει». Του μιλάμε για να μιλήσει, του τραγουδάμε για να μην ξεχάσει να τραγουδάει.

Η ακοή είναι η πρώτη αίσθηση που ολοκληρώνεται πλήρως στον άνθρωπο από τον 4ο κιόλας μήνα της κύησης. Και είναι η τελευταία που τον αφήνει.

Έρευνες μάλιστα έχουν δείξει ότι άνθρωποι που ήταν σε κώμα για πάρα πολύ καιρό, το μόνο που μπορούσαν να κάνουν ήταν να ακούν. Η μουσική είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ακοή, άρα η μουσική ανάπτυξη και καλλιέργεια του ανθρώπου πρέπει να αρχίζει από την ηλικία μηδέν, αν όχι νωρίτερα.

Γίνεται λοιπόν φανερό ότι η μουσική αλληλεπίδραση μεταξύ των μικρών παιδιών και των ανθρώπων του περιβάλλοντός τους δεν είναι πολυτέλεια αλλά προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους, την κοινωνικοποίησή τους, τη χαρά της ζωής.

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ

(3ο Μέρος- Επίλογος)

Ολοκληρώνω την περιήγησή μου απ' τις κεντρικές ως τις τελευταίες σελίδες του πολύτιμου συγγράμματος του Ελασσονίτη ιστορικού ερευνητή Γρ. Βέλκου, Ο ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΩΤΙΣΣΑΣ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ.

της **Κορίνας Πάντου**
φιλολόγου

Πληθώρα αυτούσιων λημμάτων του Κώδικα μαρτυρούν το πολυδιάστατο της αξίας αυτού του κειμηλίου για κάθε σοβαρό μελετητή. Θα ήταν δυσκολότατο, ωστόσο, για έναν κοινό αναγνώστη σαν εμένα, να κατανοήσει και να συνθέσει στο νου του τις αποσπασματικές πληροφορίες ενός τέτοιου κατάστιχου χωρίς τις πολύτιμες επεξηγήσεις του Γρ. Βέλκου, που καλύπτουν το τελευταίο και πολύ ουσιαστικό μέρος του βιβλίου του. Αποδελτιώνω ένα ενδεικτικό παράδειγμα. Στη σελίδα 5 του Κώδικα σημειώνει, μεταξύ άλλων, ο ιερομόναχος Δομέτιος: «1766:...ήρθεν ο χασάν πασάς και εκρέμασεν έναν παπάν σερβήστην, και έναν τούρκον, διότι δεν εβγίκαν να τον δεχτούν νοεμβρίου 8 ημέραν Τρίτη». Από τα σχετικά ερμηνευτικά σχόλια του ιστορικού διευκρινίζουμε πως πρόκειται για το γνωστό Χασάν πασά, που επισκέφθηκε τη μονή Ολυμπιώτισσας, κατευθυνόμενος προς τα Σέρβια Κοζάνης, ως εντεταλμένος του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ Α΄, για να επιβάλει την τάξη στους Αλβανούς ληστές της υπαίθρου. Λόγω των Ορλωφικών (Ρωσοτουρκικός πόλεμος 1770) η κατάσταση ήταν ήδη έκρρυθμη. Επίσης ο όρος «σερβήστην» στο ίδιο λήμμα επεξηγείται στο ερμηνευτικό τμήμα του βιβλίου ως «από τα Σέρβια».Αλλού βρίσκουμε σημείωση με τη γραφή του Άνθιμου Ολυμπιώτη: «1787....Ιανουαρίου εις τας 30 του μηνός ετελεύτησεν ο παπτιούς, ο προηγούμενος Παππά Δομέτιος, με θάνατον ιεροπρεπή....εδούλευσεν εις την ιεράν μονήν χρόνους 32....εκοπίασεν έτη πολλά δια τους κήπους, οπού έχομεν ολόγυρα εις το μοναστήριον».

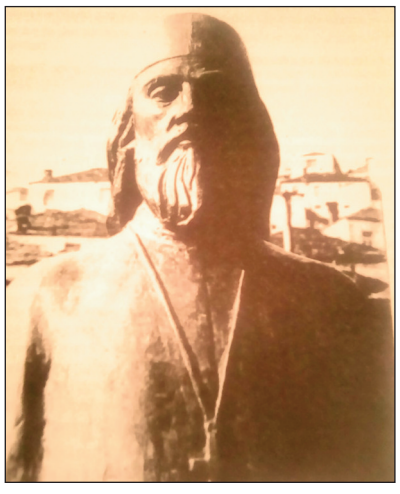

Το άγαλμα του ηγουμένου Άνθιμου Ολυμπιώτη στο Λιβάδι

Από το σχετικό σχόλιο του συγγραφέα μαθαίνουμε πως πρόκειται για λαχανόκηπους με τοιχία ολόγυρα από το λόφο του μοναστηριού, που το 1941 κατέστρεψε ο Ιταλός διοικητής της περιοχής μετατρέποντάς τα σε πολυβολεία.

Κι αλλού βρίσκουμε άλλο συγκινητικό σημείωμα, με τη γραφή του ηγουμένου Αρσενίου Περραιβού (αδελφού του αγωνιστή του 1821 Χριστόφορου Περραιβού): «1794: Φεβρουάριος: 9: Απέθανεν εν Κυρίω ο Πάτερ Άνθιμος και έκλαυσαν όλοι τον θάνατόν του, οικείοι και ξένοι, γυναίκες κι άνδρες, επειδή δια τας μεγάλας του αρετάς και δια την ευγλωττίαν του λόγου υπερέλαμψεν επί γης εις πάντων τας καρδίας με τας συνεχείς του διδασκαλίας.....Εκ κωμοπόλεως Λιβαδίου ορμώμενος, εστάθη εις τους καθ΄ημάς καιρούς ως άλλος σιτοδότης Αιγύπτου δια τους πτωχούς κι έθρεψε τας ψυχάς των πενήτων....Όταν απέθανεν ήτον περί τους εξήκοντα χρόνους εις ασθένειαν υδρώπικος εμπεσών, νοσήσας βαρέως Αποθανών ο Άνθιμος ανθεί πλέον Θεού ζώντος εν πόλει αενάως».

Τα σχετικά σχόλια του συγγραφέα φωτίζουν το λήμμα, εξηγώντας πως ο Αρσένιος αναφέρεται στη νόσο υδρωπικία, ως αιτία θανάτου του προκατόχου του στην ηγουμενεία της μονής, Άνθιμου Ολυμπιώτη. Παραπέμπει και σε άλλες σελίδες του κώδικα με αναμνήσεις του Αρσένιου από τα τέσσερα τελευταία χρόνια του ηγούμενου-Γέροντα Άνθιμου, πνευματικού του πατέρα και καθοδηγητή.

Θα μπορούσα να σταχυολογήσω πλήθος παρόμοια αξιόλογα λήμματα του Κώδικα κι άλλα τόσα ανεκτίμητα ερμηνευτικά συμπληρώματα του ερευνητή, που αφορούν τόσο τα σχετικά με την ιστορία της μονής γεγονότα, όσο και την ιστορία της ευρύτερης περιοχής και να γεμίσω σελίδες και σελίδες.

Ωστόσο, δε θα μπορούσα να σας μεταδώσω επαρκώς την απόλαυση της «Ανάγνωσης του Αναγνώστη» κι ερμηνευτή του Κώδικα 220 της μονής της Ολυμπιώτισσας, Γρηγόρη Βέλκου. Αυτήν την απόλαυση που δίνει το ξεφύλλισμα του ίδιου του συγγράμματός του.

Γιατί, ως ιστορική πηγή πολύτιμη και πολύπλευρη καταξιώνεται ο Κώδικας, κυρίως, χάρη στον πνευματικό «ιδρώτα» του αείμνηστου Γρηγόρη Βέλκου, που πρώτος καταγίνεται σοβαρά με τη λεπτομερή κι εμπεριστατωμένη διασταύρωση κι οργάνωση των διάσπαρτων πληροφοριών του.

ΕΥΧΗ = ΑΡΧΗ

Αρχή Χρόνου η ευχή,
να ξεχωρίσεις γαλαξίες, κομήτες κι άστρα,
πλανήτες, δορυφόρους, στέρεα κάστρα!
Υπάρχουν «ξαστεριές παντός καιρού»,
στο τηλεσκόπιο και στα εκήβολα σου μάτια,
κι ένα επιδέξιο του νου νυστέρι
ν' ανατέμνει φύλλο -φύλλο το σκοτάδι ... Ολόγυρα!
Από αύριο,
κάθε που πέφτεις, αναλαμβάνεις τ' ανασήκωμα,
αναρροφώντας στις «ετικέτες» την ουσία.
Η ευχή μου αρχή:
Να βρίσκεις αιτία να στέκεσαι
για μια ανάσα απ' την πεζή «τρεχάλα»!
Στις «στάσεις» περιμένουν, περιμένουν να ταξιδέψουν,
συχνά, ανοιξιάτικες σκέψεις!
Κάθε αύριο, να ξεφουσκώσεις χθεσινά, πρησμένα βλέφαρα,
τα νεκρωμένα από «εικόνες» κατακράτησης ψεύδους
Στο μέλλον οφείλεις μια πράσινη πίστη,
στο τετράφυλλο τριφύλλι.
Ίσως θάφτηκε στο «ξύλινο» πετσί σου,
θρεμμένο με κοινωνική «σκλήρυνση». Η ευχή ξαναρχίζει !
Γυρίζει για να ψάχνεις,
μετράει για να βρεις,
το τυχερό σου τριφύλλι!

Κορίνα Πάντου, φιλόλογος -ποιήτρια

Πρωτοχρονιά 2020
Συλλογή: «ΣΥΝΝΕΦΟΚΑΜΑ»

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΡΜΑΤΟΛΟΥΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ ΣΤΟ ΚΑΤΑΣΤΙΧΟ 216 ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΩΤΙΣΣΑΣ (1796-1819)

Μεταξύ των πολλών χειρογράφων, τα οποία φυλάσσονται στη βιβλιοθήκη της Μονής Ολυμπιώτισσας, περιλαμβάνεται και το υπ' αρ. 216, με 98 φύλλα (30Χ21,2 εκ). Πρόκειται για ένα κατάστιχο των τσιφλικίων τα οποία κατείχε η μονή στα χωριά Βουβάλα (Άζωρο), Φαρμάκη, Ντάβα (Διάβα) και Τσαπουρνιά, το οποίο καλύπτει την περίοδο 1.10.1796-1.11.1819.

του **Κώστα Σπανού**
συγγραφέα, εκδότη, του περιοδικού «Θεσσαλικό Ημερολόγιο»

Τα τσιφλίκια αυτά αγόρασε η Μονή της Ολυμπιώτισσας σταδιακά, αρχίζοντας από τη Βουβάλα, την οποία κατείχε ήδη πριν από το 1730, σύμφωνα με το χρυσόβουλο του Ρουδόλφου Καντακουζηνού αυτού του έτους. Την 1η Μαΐου 1779 αγόρασε χωράφια έκτασης 7 ζευγαρίων (700 περίπου στρεμμάτων) από τον Οθωμανό γαιοκτήμονα χατζη-Αλή εφέντη και στις 5 Μαΐου 1801 άλλα χωράφια έκτασης 2 ζευγαρίων (200 περίπου στρεμμάτων) από τον Οθωμανό Ταΐπ αγά.

Το τσιφλίκι της Φαρμάκης αγόρασε η Ολυμπιώτισσα την 5η Μαΐου 1801 από τον οθωμανό γαιοκτήμονα Εμίν αγά, αντί 3.000 γροσίων. Από τον ίδιο πωλητή και την ίδια ημερομηνία αγόρασε και το τσιφλίκι της Ντάβας (Διάβας) αντί 5.000 γροσίων. Τελευταίο αγοράσθηκε το τσιφλίκι της Τσαπουρνιάς, το οποίο περιήλθε στην κυριότητα της μονής το 1810.

Οι καλλιεργητές των τσιφλικίων αντιμετώπιζαν πολλές δυσκολίες στην πληρωμή των φόρων, προφανώς λόγω των άσχημων σοδειών, όπως προκύπτει από μία σχετική αναφορά στις πληρωμές της Βουβάλας, η οποία είναι καταχωρισμένη στο φ. 16β του καταστίχου και έχει ως εξής: «Αὐτά: τά 543,5 [γρόσια] μένον, να τα ρίξωμεν / του χρόνου, με το διαφορόντα, ὁσάν ὁποῦ τοῦς ἐφά/νηκαν βαργιά φετος, ἡσος τοῦ χρόνου θέλοντας / ὁ θεός: ἔλθουν ελαφρότερα τα δοσίματα».

Τα οικονομικά στοιχεία της Βουβάλας καλύπτουν τα φ. 2α-50α, της Φαρμάκης τα φ. 52α-61β, της Ντάβας τα φ. 66α-77β και της Τσαπουρνιάς τα φ. 90α-97α.

1. ΟΙ ΑΠΟΛΑΒΕΣ ΤΩΝ ΑΡΜΑΤΟΛΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΤΣΙΦΛΙΚΙ ΤΗΣ ΒΟΥΒΑΛΑΣ

Στο κατάστιχο 216 της Ολυμπιώτισσας οι καταχωρίσεις του τσιφλικίου της Βουβάλας, όπως προαναφέραμε, περιλαμβάνονται στα φύλλα 2α-61β και καλύπτουν την περίοδο 1796-1819. Στην κορυφή του φ. 2α αναφέρονται τα εξής: «1796: ὀκτομβρίου: αη ἐλογαριάσθημεν μέ τόν γιάχον σοῦμπασιν/ὁποῦ ἤτα[ν] στῖν βουβάλα, καί τόν ἐβγάλαμαν, καί ἐβάλαμαν τόν βλαχό κασοῦμαγαν. Δια να σινάσι: τα δευτέρια τῆς αὐτινής/χρονιάς: καί κάνομεν, τῆς παροῦ΄σις πλάκης:/ὁπου: νᾶ ευρίσκον δια πολόν κερόν: καί ὅσα/ να ρί[π]τονται. στα χοριά μας: νᾶ ἐπερνόνται ἐδό:/ὁποῦ νᾶ ευρίσκονται γεγραμένα».

Πρώτος εμφανίζεται στο τσιφλίκι της Βουβάλας ο Λιβαδιώτης Βλαχοθόδωρος, το 1797, με ένα μικρό ποσό (10 γρόσια μαζί με τον μπουλούμπαση,) και ακολουθεί ο Νικοτσάρας, το 1798, με ένα πολύ μεγάλο ποσό (407 γρόσια), αποκαλούμενος τρεις φορές θεοήλατος. Μετά το 1801 ο λουφές για τον Νικοτσάρα και τους Τσαραίους βαίνει συνεχώς μειούμενος, καθώς ο Νικοτσάρας έχει φύγει από την περιοχή. Μολονότι, όμως, έφυγε και δρούσε στη θάλασσα, επέστρεψε δύο φορές στο αρματολίκι του, άγνωστο για πόσο χρονικό διάστημα, το 1802, οπότε έλαβε 25 γρόσια ως τζιαουσιάτικο («1802 μαίου 30: ὅταν ἀπέρασεν ὀνίκος τζιάρα τζιαουσιάτικα 25») και 1804, μετά τις 15 Απριλίου, οπότε έλαβε άλλα 33 γρόσια ως χάρτζι: («1804: χάρτζι τοῦ καπετάν νήκου 33»). Η επιστροφή του αυτή σημαίνει ότι συμβιβάσθηκε, προσωρινά, με τον Αλή πασά.

Κατά το χρονικό διάστημα της απουσίας του, στην περιοχή του αρματολικίου παρέμειναν κάποια παλικάρια του, τα οποία εξακολουθούσαν να λαμβάνουν χρήματα και διάφορα είδη από το τσιφλίκι της Βουβάλας, μέχρι τον Μάιο του 1807. Μία φορά μάλιστα, το 1806, έλαβαν βοήθεια με διαταγή των οθωμανικών Αρχών της επαρχίας: «τοῦς τζιαράδις βόἤθια με ορισμόν τοῦ βιλαετχιοῦ» Μετά τον Μάιου του 1807 δεν αναφέρονται πια οι Τσαραίοι (Τζιαράδες). Αντιθέτως, τα ποσά του Βλαχοθόδωρου αυξάνουν και οι αναφορές στο όνομά του πληθαίνουν. Σημειωτέον ότι εισέπραττε χειμωνιάτικο και καλοκαιρινό τζαουσιάτικο, οπότε φαίνεται ότι έμεινε μόνος κυρίαρχος στην περιοχή του δυτικού Ολύμπου. Το 1810 αναφέρεται η γυναίκα του (καπετάνηνα θεοδόρινα) και το 1816 ο γιος του, ως καπετανόπουλο, ο οποίος είχε μάλλον ενηλικιωθεί και πλαισίωνε το αρματολικό σώμα του πατέρα του. Στο φ. 37β (1 Νοεμβρίου 1811) αναφέρεται η χαρά (γάμος) του καπετάνου.

Από τις αναφορές στο κατάστιχο 216 προκύπτει ότι ο Βλαχοθόδωρος ήταν ο άνθρωπος του Αλή πασά στην περιοχή βορειοδυτικά της Ελασσόνας. Αναφέρεται, μάλιστα, ότι την 1η Νοεμβρίου του 1808 οδήγησε μία κόρη στα Ιωάννινα, η οποία προοριζόταν προφανώς για το χαρέμι του Αλή πασά, και έλαβε γι' αυτό από το τσιφλίκι της Βουβάλας 102 γρόσια, κατά την αναχώρησή του, και άλλα 100:15 κατά την επιστροφή του, οπότε επανέφερε και την κόρη. Τον ίδιο καιρό οδήγησε κάποιον στα Ιωάννινα και έλαβε 40 γρόσια, «δια το βγιο του κλε[φ]τη». Συχνά εισέπραττε από τους χωρικούς το τζαουσιάτικο (χειμωνιάτικο και καλοκαιρινό) και το ποδοκόπι. Το ποδοκόπι, το οποίο ήταν μικρό συνήθως ποσό, το εισέπραττε για πολλούς λόγους. Το 1817 το είσπραξε για την πανούκλα του Λιβαδίου (1817), όπως αναφέρεται στις καταχωρίσεις της Βουβάλας και της Τσαπουρνιάς. Πολύ συχνά του πρόσφερναν κρασί, ρακί, αρνιά και κριάρια στα οποία είχε ιδιαίτερη αδυναμία, βούτυρο, μέλι, κριθάρι για τα άλογά του, και χρηματικά ποσά ως δώρα (ικράμι). Λόγω της απληστίας του έφθασε στο σημείο, το 1799, να επιβάλει πρόστιμο στους χωρικούς της Βουβάλας 44 γροσίων και 48 ο κολιτζής του όταν ψόφησε το άλογό του!

Συνέχεια στο επόμενο τεύχος

Σαρακατσαναίοι

Οι Σαρακατσαναίοι ή Σαρακατσάνοι είναι μια πανάρχαια ελληνική νομαδική φυλή, η οποία, στους νεώτερους χρόνους και πριν εξαπλωθεί στα διάφορα γεωγραφικά σημεία που κατοικεί σήμερα, ζούσε στον ευρύτερο χώρο του ορεινού συγκροτήματος των Αγράφων (νότια απόληξη της Πίνδου στο βόρειο τμήμα του νομού Ευρυτανίας και το δυτικό του νομού Καρδίτσας και χωρίζονται σε Θεσσαλικά Άγραφα και Ευρυτανικά Άγραφα).

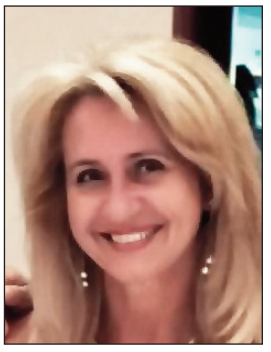

της Δρ Ευαγγελία Ράπτου
Μεταδιδακτορικής Ερευνήτριας
Πανεπιστημίου Αιγαίου
Τ. Ε.Π.Α.Ε.Σ.

Είναι λαός που ζει περιπλανώμενος, ελεύθερος, οπότε στα ψηλά βουνά και πότε στα χειμαδιά, ζει ασκώντας την μετακινούμενη κτηνοτροφία, την πρωταρχική αυτή μορφή του νομαδισμού από τα πανάρχαια χρόνια έως και τα μέσα τού αιώνα μας.

Σύμφωνα με τον Ά. Πουλιανό, ο οποίος μελέτησε περισσότερους από χίλιους Σαρακατσαναίους τόσο ανθρωπολογικά όσο και κρανιολογικά και συνέκρινε τα πορίσματά του με όλους τους λαούς του παλαιού κόσμου, η πληθυσμιακή ομάδα των Σαρακατσαναίων ακολούθησε την ίδια εξελικτική πορεία που ακολούθησε που ακολούθησε από την αρχή της εμφάνισής του ο άνθρωπος, ο Homo sapiens στην Ελλάδα. Είναι, δηλαδή, μια από τις αρχαιότερες πληθυσμιακές ομάδες που ακόμα επιζούν στη γη μας.

Από τη μελέτη μετρικών και μορφολογικών χαρακτηριστικών του Α. Πουλιανού προέκυψε ότι οι Σαρακατσαναίοι είναι επιζώντες της Παλαιολιθικής Εποχής και κατά συνέπεια μπορούν να θεωρηθούν ως ο αρχαιότερος λαός της Ευρώπης. Είναι οι λεγόμενοι «φερτικοί» που ταξιδεύουν πάνω κάτω από τη Μέση Παλαιολιθική Εποχή, όπως δείχνουν και τα αρχαιολογικά δεδομένα, κυρίως εργαλεία -που έχει συγκεντρώσει η Ανθρωπολογική Εταιρεία Ελλάδος- στην Πίνδο και χρονολογούνται τουλάχιστον 50-60.000 χρόνια.

Την εποχή της Τουρκοκρατίας, ζώντας στην ορεινή εποχή των Αγράφων, δεν υποτάχθηκαν στους Τούρκους. Αντίθετα, πολέμησαν εναντίον του τουρκικού ζυγού, με αποτέλεσμα στη διάρκεια της προεπαναστατικής περιόδου ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων προέβη σε συνεχείς προσπάθειες διώξεων και εξόντωσής τους. Οι Σαρακατσαναίοι τότε αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα Άγραφα με τα ποίμνιά τους και να εξαπλωθούν στα μέρη που ζουν σήμερα: Ήπειρο, Στερεά Ελλάδα, Θεσσαλία, Μακεδονία, Θράκη. Ελάχιστοι ζουν στην Πελοπόννησο και κανείς στην νησιώτικη Ελλάδα. Ανάλογα με τον τόπο διαβίωσής τους χωρίζονται σε τέσσερις μεγάλες φάρες: τους Ηπειρώτες που ζουν στον αρχέγονο τόπο της Ηπείρου (Οι Ηπειρώτες ξεχειμώνιαζαν συνήθως, στη Νότιο Ήπειρο και στα παράλια της Θεσπρωτίας. Το καλοκαίρι κατευθύνονταν προς τη δυτική πλευρά της Πίνδου, κυρίως την περιοχή Ζαγορίου, έως τα όρη της Βορείου Ηπείρου, στην Αλβανία), τους Μωραΐτες που ζουν στην Κεντρική και Νότια Ελλάδα (Οι Μωραΐτες ξεχειμώνιαζαν, συνήθως, σε μια περιοχή που εκτείνεται από τη Θεσσαλία και Νότιο Πιερία έως τη Στερεά Ελλάδα (Αιτωλία, Ακαρνανία, Βοιωτία, Φθιώτιδα, Φωκίδα και Αττική), την Εύβοια και την Πελοπόννησο (κυρίως την περιοχή της Αργολίδας). Το καλοκαίρι κατευθύνονταν προς τους ορεινούς όγκους της Στερεάς Ελλάδος, Νοτίου Πίνδου και Αγράφων έως τα όρη Χάσια (μεταξύ Θεσσαλίας και Μακεδονίας) και το Βέρμιο. Ορισμένες φάρες (ελάχιστες) κατευθύνονταν και στους ορεινούς όγκους της Βορείου Πελοποννήσου (στο Χελμό και στο Παναχαϊκό όρος) και Ευβοίας), τους Κασσανδρινούς που ζουν στην Μακεδονία (Οι Κασσανδρινοί ξεχειμώνιαζαν συνήθως στη χερσόνησο της Κασσάνδρας, στη Χαλκιδική, καθώς και στις νότιες πεδιάδες του Αξιού και του Στρυμόνα. Το καλοκαίρι κατευθύνονταν προς τους ορεινούς όγκους του Βερμίου, του Βόρα, του Περιστερίου, της Βαβούνας -τώρα ανήκει στην Π.Γ.Δ.Μ.- έως τα όρη Κερκίνη, Φαλακρό, Παγγαίο και τη Δυτική Ροδόπη) και τους Πολίτες που ζουν στη Θράκη (Οι Πολίτες ξεχειμώνιαζαν, συνήθως, στα πεδινά παράλια της Ανατολικής Θράκης πλησίον της Κωνσταντινούπολης καθώς και στα πεδινά παράλια της Δυτικής Θράκης. Το καλοκαίρι κατευθύνονταν προς τους ορεινούς όγκους της Ανατολικής Ροδόπης έως τα όρη της Στράντζας –Τουρκία- και την οροσειρά του Αίμου - Βουλγαρία).

Η συνεχής εποχιακή μετακίνησή τους άφησε πολλούς απ' αυτούς έξω από τα σύνορα της Ελλάδας, στην περιοχή του σημερινού κρατιδίου των Σκοπίων, της Βουλγαρίας, της Αλβανίας και της Τουρκίας. Όλοι μιλούν ελληνικά οπουδήποτε και αν ζουν. Η διάλεκτός τους περιέχει στοιχεία αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Οι μελέτες της Α. Χατζημιχάλη απέδειξαν ότι πρόκειται για ένα πληθυσμό που από άποψη κοινωνικής οργάνωσης παρουσιάζει πρότυπα χαρακτηριστικά του ελληνικού πολιτισμού, καθώς έζησαν γενετικά απομονωμένοι για πολλούς αιώνες, λόγω της διαβίωσης σε ορεινούς όγκους, του πολιτισμού τους, της ενδογαμίας και του παραδοσιακού τρόπου ζωής τους.

Οι Σαρακατσαναίοι που ζουν σήμερα στην περιοχή των Σκοπίων και της Βουλγαρίας αποτελεί ατράνταχτη απόδειξη της δύναμης του Ελληνικού Έθνους, αφού κατόρθωσαν να κρατήσουν ζωντανή την ελληνική γλώσσα, τα ήθη, τα έθιμα και την ορθοδοξία και κύρια την αγάπη και την πίστη στην Ελλάδα, παρόλο που πέρασαν πάνω από διακόσια χρόνια που αποκόπηκαν από τον ελληνικό κορμό και υπέστησαν πάμπολλες διώξεις.

Οι Σαρακατσαναίοι αριθμούν στην Ελλάδα 80.000 περίπου άτομα. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950 η πλειοψηφία των Σαρακατσαναίων ζούσε με τρόπο νομαδικό, έχοντας κύρια απασχόληση την κτηνοτροφία και ζώντας έξι μήνες στα βουνά (ξεκαλοκαιριά) και έξι μήνες σε θερμότερα μέρη (χειμαδιά).

Αυτός ο τρόπος ζωής άρχισε να αλλάζει μετά το 1950, τότε που στις ενασχολήσεις τους μπήκε η γεωργία και το εμπόριο, οι νέοι στράφηκαν στα γράμματα όπου και διέπρεψαν, σημειώθηκε κάθοδος στις πόλεις, υποχώρησε η ενδογαμία, χαλάρωσαν οι μεταξύ τους σχέσεις.

Όσον αφορά την ετυμολογία του ονόματός τους, ασχολήθηκαν μ' αυτή πολλοί επιστήμονες Έλληνες και μη και εμφανίστηκαν πολλές εκδοχές τις οποίες αναφέρει ο Δ. Γεωργακάς στο «Περί της καταγωγής των Σαρακατσαναίων και του ονόματος αυτών», Αρχείο Θρακικού Γλωσσικού και Λαογραφικού Θησαυρού, τ. 14, 1947-48, χωρίς να υπάρχει μια ικανοποιητικά και γενικά αποδεκτή ερμηνεία.

Η βάση της οργάνωσης της κοινωνικής ζωής των Σαρακατσάνων ήταν τα τσελιγκάτα, που ήταν μικρές κοινωνίες αποτελούμενες από 20-50 οικογένειες. Το τσελιγκάτο ήταν σαν μια μορφή οικονομικού συνεταιρισμού, ο οποίος εξασφάλιζε και προωθούσε τη συνεργασία των μελών του και στηριζόταν σ' αυτή. Η κοινωνική ευημερία και ισορροπία εξασφαλιζόταν με την υποχώρηση του ατομικού συμφέροντος και την πιστή τήρηση των παραδόσεων και των αρχών τους. Το τσελιγκάτο ήταν οικονομικά και κοινωνικά αυτάρκες, έχοντας βασικές πηγές εσόδων την τυροκομία και κτηνοτροφία.

Για το κοπάδι των προβάτων επιλέγεται μια πλαγιά με έντονη κλίση και όλη η εγκατάσταση γίνεται πεταλόμορφη. Σε μιαν άκρη της στάνης, της «στρούγκας», υπάρχουν μια ή πε-

(Συνέχεια στη σελίδα7)

ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ ΤΑΦΙΚΩΝ ΕΘΙΜΩΝ

Ένα στοιχείο που φανερώνει την συνέχεια της Ελληνικής φυλής, είναι η αντιγραφή και διατήρηση των ταφικών εθίμων των αρχαίων προγόνων μας που τηρείται με «ιερότητα».

του **Σπύρου Μπούμπα**
εκπαιδευτικού, συγγραφέα

Από περιγραφές των Αρχαίων γνωρίζουμε τι ακριβώς έπρατταν, τι λάβαινε χώρα κατά τη διάρκεια της ταφής και μετά από αυτήν, από τη στιγμή του θανάτου του μέχρι και τα τρία χρόνια μετά απ' αυτόν. Και οι σημερινοί Έλληνες -ως χριστιανοί- ακολουθούν κατά γράμμα όλες τις διαδικασίες που συνόδευαν τον νεκρό από το σπίτι του μέχρι την ταφή του. Κρατούσαν τον νεκρό μέχρι τρεις ημέρες στο σπίτι. Τον έκλαιγαν ειδικά γυναίκες μεγάλες και τα δάκρυά τους συγκέντρωναν σε μικρά γυάλινα δοχεία, τους «δακρυσυλλέκτες», που τοποθετούσαν μέσα στον τάφο..

Τον νεκρό περιποιούνταν γυναίκες του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος, που είχαν ξεπεράσει τα 60 τους χρόνια . Για να δείξουν το πένθος τους, έκοβαν τα μαλλιά τους και φορούσαν μαύρα ή γκρίζα ρούχα, όπως και οι λοιποί συγγενείς.

Οι γυναίκες έπλεναν το σώμα του νεκρού, το άλειφαν με λάδι, το έντυναν και το στόλιζαν με άνθη και κορδέλες, και το τοποθετούσαν στην κλίνη. Μάλιστα συνήθιζαν να τοποθετούν στο στόμα του νεκρού έναν οβολό. (Εισιτήριο για τον χάροντα που θα μετέφερε την ψυχή στον Άδη.)

Οι συγγενείς και φίλοι, μοιρολογούσαν τον νεκρό με «γόους» (σπαρακτικές φωνές, βογγητά). Την τρίτη μέρα μετά τον θάνατο, μετέφεραν τη σορό, με άμαξα που ακολουθούσαν οι παριστάμενοι. Η πορεία γίνονταν σιωπηρά τα χαράματα. Στην κεφαλή της πορείας βρίσκονταν το φέρετρο, ή η κλίνη, με τον νεκρό που είχε ακάλυπτο μόνο το κεφάλι του.

Ακολουθούσαν οι συγγενείς και οι φίλοι, πρώτα οι άνδρες και μετά οι γυναίκες. Όταν η συνοδεία έφτανε στον τάφο, όπου στέκονταν οι μοιρολογίστρες, κατέβαζαν το φορείο μέσα σ' αυτό ή τοποθετούσαν το αγγείο με την τέφρα του νεκρού, που είχε καεί εκεί κοντά. Έριχναν επάνω χώμα και καρπούς και πρόσφεραν «αιμακορίες», δηλ. προσφορές αίματος μέσω μιας οπής στο έδαφος που θεωρούνταν ότι έφτανε μέχρι τον τιμώμενο νεκρό. Επίσης, τελούσαν «εναγισμούς», δηλ. αιματηρές θυσίες προς τιμήν κυρίως των επιφανών νεκρών και «χοές», δηλ. αναίμακτες σπονδές. Όταν η κηδεία αφορούσε νεκρούς πολέμου, τότε ορίζονταν από το δήμο, κάποιος για την εκφώνηση του επικήδειου. Την ταφή ακολουθούσε επιτάφιο γεύμα.

Τις τελετές αυτές οι πηγές τις ονομάζουν «τρίτα» (το σημερινό χριστιανικό τριήμερο).Την ένατη μέρα μετά την ταφή, γίνονταν τα «ένατα» και στο πλησίον τους προσφέρονταν το «περίδειπνον» -κοινόν γεύμα στη μνήμη του νεκρού. Μετά τριάντα μέρες (30) από του θανάτου, τελούνταν τα «τριακόστια» ή «τριακάς». (Εμείς σήμερα τελούμε το τεσσαρακονθήμερο μνημόσυνο ή τα σαράντα).

Τελετές προς τιμήν του νεκρού τελούνταν και «κατ' ενιαυτόν», δηλ. κάθε χρόνο. Υποτίθεται ότι γίνονταν επισκέψεις στον τάφο, που συνοδεύονταν από προσευχές, προσφορές καρπών και λουλουδιών. Γίνονταν τελετές και στην ίδια οικία του νεκρού που αναφέρονται ως «γενέσια» (Πένθιμη γιορτή με θυσία στη Θεά Γη, στη μνήμη των προγόνων).

Έπειτα από τα παραπάνω, καταρρίπτονται τα άθλια επιχειρήματα των μισελλήνων και αποδεικνύεται, ότι υπάρχει συνέχεια της Ελληνικής φυλής, γιατί οι νεότεροι Έλληνες, συνεχίζουν να τηρούν, «ως κόρην οφθαλμού», όλα τα βασικά ταφικά εθιμικά στοιχεία των αρχαίων προγόνων τους. Διατηρούν το ίδιο με τους προγόνους τους D.N.A.

Μιλούν χωρίς διακοπή την γλώσσα των προγόνων τους. Διατηρούν στην ψυχή τους επί τόσες χιλιετίες ίδιες και απαράλλαχτες τις μυθολογικές παραδόσεις των προγόνων. Διατηρούν κληρονομημένα, όλα τα ελαττώματα, αλλά και τις αρετές των προγόνων τους, και συνεχίζουν να τηρούν πολλά ήθη και έθιμα αυτών, ιδίως τα νεκρικά...

Σαρακατσαναίοι

(Συνέχεια από τη σελίδα 6)

ρισσότερες καλύβες, τα «κονάκια» της στάνης. Ο αριθμός των κυκλικών καλυβιών σχετίζεται με τον αριθμό των οικογενειών που απαρτίζουν το τσελιγκάτο. Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος κατασκευής της κλαδόπλεχτης καλύβας των Σαρακατσαναίων, που η μορφή της, όπως αποδεικνύει και ο τρόπος κατασκευής της, ανάγεται σε μια πανάρχαια εποχή. Πρόκειται για μια περίκεντρη καλύβα με τη μορφή ενός ελλειψοειδούς σχήματος εκ περιστροφής.

Όσον αφορά τη μουσική, η γλώσσα των τραγουδιών των Σαρακατσαναίων είναι πάντοτε ελληνική, η θεματολογία ταυτόσημη με της Ελλάδας και παρουσιάζει ιδιαίτερη συγγένεια με τις περιοχές της Πίνδου. Μια τυπική θεματολογική ταξινόμηση των τραγουδιών έχει ως εξής: ιστορικά, ακριτικά, της αγάπης, της ονομασίας (γκουρμπανίσια), μοιρολόγια, ναναρίσματα, γνωμικά, κλέφτικα, παραλλογές, του γαμήλιου κύκλου, λοιπών δρωμένων, ξενητικά, ποιμενικά και σκωπτικά (γυφτοτράγ'δα). Γνώρισμα της σαρακατσάνικης θεματολογίας αποτελεί η αλληγορικότητα των λέξεων και εκφράσεων.

Αναφορικά με τη δομή της σαρακατσάνικης οικογένειας, αυτή είναι πολυμελής των τριών γενεών: παππούδες, παιδιά, εγγόνια. Όταν τα παιδιά έφταναν σε ηλικία γάμου και δεν χωρούσε πλέον το κονάκι, τότε αποχωρίζονταν την οικογένεια και παντρεύονταν. Σε οικογένεια με μικτά αδέρφια, ποτέ τα αγόρια δεν παντρεύονταν πριν παντρέψουν τις αδερφές τους. Οι γερόντοι πήγαιναν πάντοτε με τον μικρότερο γιο. Η οικογένεια ήταν αυστηρά πατριαρχική και λειτουργούσαν άγραφοι απαρασάλευτοι κανόνες και αυστηρή πειθαρχία. Κοπέλα μυούνταν στον γυναικείο ρόλο έχοντας πρότυπο η μητέρα της, την υπεύθυνη για την ανατροφή της. Υπήρχε ένας σαφής διαχωρισμός των εργασιών σε ανδρικές και γυναικείες. Το βαπτιστικό όνομα της γυναίκας μετά τον γάμο αντικαθίστατο από το όνομα του άνδρα της (π.χ. Γιώργαινα, για τη γυναίκα του Γιώργου). Γράμματα δεν μάθαινα ποτέ τα κορίτσια. Έντονη ήταν και η επιθυμία της αγορογέννησης. Ήταν μεγάλο κακό για μια σαρακατσάνικη οικογένεια να μην έχει παιδί, δηλαδή αγόρι, καθώς αυτό θα συνέβαλλε στη συνέχεια του πατρικού ονόματος και θα προστάτευε την οικογένεια. Ο γάμος, που γινόταν μόνο με προξενιό, ήταν από τα πιο σημαντικά γεγονότα στη ζωή τους και από τις μεγαλύτερες χαρές της οικογένειας.

Διογένης ο κυνικός

Κάπου εκεί στην Σινώπη του Πόντου γεννήθηκε περί το 412, ή το 399 π.Χ, ή κά-που εκεί γύρω (οι ιστορικοί, ως συνήθως, δίνουν διαφορετικές ημερομηνίες), ένας ζωηρός μπόμπιρας, τον οποίο μετριοφρόνως ονόμασαν οι γονείς του Διογένη, δηλαδή από την γενιά του Δία. Πανέξυπνος από μικρός, βοηθούσε τον πατέρα του Ικεσία στις δουλειές του, νόμιμες και μη, μέχρι που κάποια μέρα ανακάλυψαν οι Σινωπείς ότι είχαν κάνει κάτι παραχαράξεις στα νομίσματα της πόλης και τους εξόρισαν. Ο Διογένης έγινε έξω φρενών:

του **Λευτέρη Μουφτόγλου**
συγγραφέα, ποιητή, μέλος της ΕΛΒΕ

-Άει στο διάολο, ρε σχολαστικοί, που ούτε μια μικρή παραχάραξη δεν μπορεί να κάνει κανείς στην πόλη και αμέσως τον διώχνετε. Αλλά, μην νομίζετε ότι με καταδικάζετε εσείς σε εξορία. Όχι! Φεύγω μόνος μου και καταδικάζω εσάς να μείνετε εδώ! Φυσικά, ήταν και εξοργισμένος με τον πατέρα του, ο οποίος παρ' όλο που ήταν εύπορος, τραπεζίτης γαρ, έγινε παραχαράκτης και παρέσυρε και τον ίδιο. Κάνε γονείς να δεις καλό, μονολογούσε απογοητευμένος. Μάζεψε, λοιπόν, τα υπάρχοντά του και κατηφόρισε προς την Αθήνα, το παγκόσμιο πνευματικό κέντρο της εποχής, διότι αποφάσισε να αφοσιωθεί σε πνευματικού είδους ασχολίες, να γίνει κοινώς φιλόσοφος. Κάτι ανάλογο, δηλαδή να έρθουν στην Ελλάδα, αναγκάστηκαν να κάνουν αιώνες μετά οι απόγονοί του, δηλαδή οι Πόντιοι, όταν τους εκτόπισαν από τις πατρίδες τους οι επί αιώνες κατακτητές των ιερών εδαφών τους. Μόνο που αυτοί, επειδή ήταν χιλιάδες, διασκορπίστηκαν σε όλη την Ελλάδα και επειδή ήταν εργατικοί δεν έγιναν φιλόσοφοι!

Μόλις κατέβηκε στον σταθμό Λαρίσης, το πρώτο που έκανε ήταν να βρει σπίτι να μείνει. Ο δούλος που είχε, Μάνη τον λέγανε, άρχισε αμέσως τις απαιτήσεις:

-Αφεντικό, θέλω τα δεδουλευμένα, καθώς και τα ένσημα του ΙΚΑ.

Ο Διογένης τον πήρε με το μαλακό:

-Μάνη μου, περίμενε λίγο. Περιμένω να εγκριθεί ένα δάνειο από την Τράπεζα και θα σε ταχτοποιήσω.

Τίποτα. Ο Μάνης ήταν ανένδοτος.

-Εδώ και τώρα θέλω τα λεφτά μου, αλλιώς φεύγω.

Και, τελικά, μη λαβών παρά του μη έχοντος, έφυγε. Τον Διογένη τον έπιασε το... Μανιάτικο, αλλά φιλοσόφησε αμέσως το γεγονός.

-Αφού ο Μάνης μπορεί να ζήση χωρίς τον Διογένη, μπορεί και ο Διογένης να ζήσει χωρίς τον Μάνη. Καλά έκανε που έφυγε, έτρωγε έναν περίδρομο, ο πεινάλας.

Άρχισε να ψάχνει για καμιά φτηνή γκαρσονιέρα, έστω και στα προάστια. Τα ενοίκια, όμως, ήταν φωτιά. Αυτό διότι η φορολογία ήταν μεγάλη, τα δημοτικά τέλη υπέρογκα και ο ΕΝΦΙΑ της εποχής εκείνης δυσβάστακτος, όχι σαν τον σημερινό, που ενώ είναι ελαφρύς, πούπουλο, διαμαρτυρόμαστε οι αχάριστοι... Ο Διογένης έγινε έξω φρενών.

-Τι λέτε, ρε κλέφτες, που θα πληρώνω τέτοιο ενοίκιο. Θα το φιλοσοφήσω το πράγμα και θα δράσω ανάλογα.

Μια και δυο, λοιπόν, πάει γραμμή σε έναν αγγειοπλάστη.

-Καλημέρα σας. Θα ήθελα να μου κάνετε ένα πιθάρι λίγο μεγάλο.

-Πόσο μεγάλο, καλέ μου άνθρωπε; Φτάνει ένα μέτρο ύψος;

-Δεν με κατάλαβες. Θέλω ένα πιθάρι στα μέτρα μου με μια μεγάλη τρύπα επάνω, ώστε να χωράω να μπω, αλλά κάντο και λίγο μεγαλύτερο, ώστε να έχω τις ανέσεις μου, γιατί θέλω να το χρησιμοποιήσω για κατοικία! Αλλά να βάλεις από τον καλό πηλό, όχι τον σκάρτο, κάνε και μόνωση να μην μπαίνουν τα νερά και αρπάξω καμιά πνευμονία, πέντε πάνω, πέντε κάτω θα τα βρούμε στο οικονομικό.Ο αγγειοπλάστης του έκανε ένα πιθάρι μέγκλα. Μάλιστα, το έκανε τέτοιο, ώστε να μπορεί να το τσουλά ο Διογένης και να αλλάζει διεύθυνση κατοικίας όποτε ήθελε! Ο ταχυδρόμος βλαστημούσε.

-Που διάολο να βρίσκεται πάλι και έχει ένα συστημένο;

Δεν είχε, βέβαια, ανέσεις, ούτε καν τουαλέτα αλλά ο πανέξυπνος φιλόσοφος βρήκε την λύση. Θα γινόταν κυνικός φιλόσοφος, δηλαδή σκυλοφιλόσοφος και θα ζούσε σαν σκύλος, οπότε για τουαλέτα θα χρησιμοποιούσε τα δέντρα και τα χωράφια! Παρακολούθησε για τον λόγο αυτόν μαθήματα δίπλα στην κυνικό φιλόσοφο Αντισθένη και απεφοίτησε με άριστα, αλλά, λόγω ζωηρού και αναρχικού χαρακτήρα, με διαγωγή κοσμία. Η φιλοσοφία των κυνικών είχε σαν αρχή ότι και αυτοί δάγκωναν όπως οι σκύλοι, αλλά μόνον τους φίλους, όχι τους εχθρούς, με σκοπό να τους διορθώσουν!

Μετά, ο Διογένης πήρε ένα φανάρι αναμμένο μέρα μεσημέρι και γύριζε στους δρόμους.

-Γιατί έχεις αναμμένο το φανάρι, ρε μάστορα, μέρα μεσημέρι; Τον ρώτησε κάποιος.

-Αναζητώ τον άνθρωπο! Ήταν η απάντηση του, με πολύ νόημα.

Απλός και λιτός στην ζωή του, τεμπέλης σαν φιλόσοφος, οξύ και δηκτικό πνεύμα, φιλοκαλούσε μετ' ευτελείας, αλλά φιλοσοφούσε μετά... (άντε να μην πω τη λέξη και με κόψει η λογοκρισία), διότι, κατά πως λένε οι πηγές, «τρομπάριζε» στην αγορά μπροστά στον κόσμο χωρίς ίχνος ντροπής, ο αφιλότιμος! Πολλά γράφηκαν για το πνεύμα του, το οξύ, δηκτικό, κυνικό. Κάποτε πληροφορήθηκε ότι ο Αλέξανδρος έστειλε μια επιστολή στον Αντίπατρο με ταχυδρόμο κάποιον, ο οποίος ονομαζόταν Άθλιος. Και το σχολίασε ως εξής σε απόδοση σημερινή:

-Ο άθλιος στέλνει άθλια επιστολή με τον Άθλιο προς έναν άθλιο!

Ο Διογένης γνώριζε έναν οφθαλμίατρο ο οποίος λεγότανε Διδύμωνας. Αυτός ήταν τύπος ερωτύλος και, αλίμονο, αν του τύχαινε κανένα θηλυκό. Θα έβγαζε τα... μάτια του ο οφθαλμίατρος. Σαν έμαθε ο Διογένης ότι μια τρυφερή και χυμώδης κοπελιά θα πήγαινε να εξετάσει τα μάτια της στον εν λόγω κύριο, θορυβήθηκε.

-Ρε θες να του κάνει καμιά ζημιά του κοριτσιού;

Αμέσως του στέλνει ένα προειδοποιητικό, αλλά συνάμα και με πολύ νόημα μήνυμα:

-Ρε γκαβογιατρέ, έχε τον νου σου. Αν, ενώ εξετάζεις το μάτι, πειράξεις την κόρη, μαύρο φίδι που σ' έφαγε!!!

Μια φορά πάλι τον κάλεσε για φαγητό ένας πλούσιος. Πάει, πριν το φαγητό, στο λουτρό να πλυθεί, διότι προφανώς το λουτρό του πιθαριού δεν λειτουργούσε, αλλά το λουτρό του πλούσιου ήταν πιο βρώμικο και από αυτόν τον ίδιο τον Διογένη. Παρ' όλα αυτά δεν έχασε την ευκαιρία να «δαγκώσει».

-Μετά το λουτρό, φίλε οικοδεσπότη μου, που μπορεί κανείς να πλυθεί;!!!

Μια άλλη φορά «δάγκωσε» έναν μοχθηρό και κακό πολίτη. Αυτός ο πολίτης είχε αναρτήσει πάνω από την πόρτα του σπιτιού του μια επιγραφή, η οποία έλεγε: «Να μην μπει κανένα κακό από αυτήν την πόρτα». Και ο Διογένης παρατήρησε:

-Καλά, ο ιδιοκτήτης από πού μπαίνει;!!!

Ο Πλάτωνας φιλοσοφώντας όρισε τον άνθρωπο σαν ένα ζώο με δυο πόδια και χωρίς φτερά. Τότε ο Διογένης πιάνει έναν κόκορα, τον ξεπουπουλίζει και τον στέλνει στον Πλάτωνα με ένα σημείωμα: «Σου στέλνω, αγαπητέ φίλε, έναν άνθρωπο»! Ωραίες είναι οι ιστορίες τις οποίες είχε με τον βασιλιά της Μακεδονίας Αλέξανδρο τον Μέγα, ο οποίος επισκεπτόταν τακτικά την Νότια Ελλάδα. Μια φορά, λοιπόν, ο Αλέξανδρος του έστειλε δώρο ένα πιάτο με κόκκαλα. Όταν τον συνάντησε αργότερα, τον ρώτησε:

-Πώς σου φάνηκε, Κύων, το δώρο μου;

-Το δώρο σου, βασιλιά μου, ήταν άξιο για έναν παραλήπτη

(Συνέχεια στη σελίδα 9)

Η έννοια του μαντιλιού στον ελληνικό χορό

Ο ελληνικός χορός συναντάται στις πιο σημαντικές στιγμές της ζωής των Ελλήνων, απ' την αρχαιότητα έως και σήμερα. Είναι έκφραση συναισθημάτων, έκφραση ζωής. Οι χορευτές ντυμένοι με τις κατάλληλες φορεσιές ανάλογα με το χορό και την περιοχή, λικνίζονται, δείχνοντας έτσι στο ζευγάρι τους και γενικότερα στο κοινό, συναισθήματα και προθέσεις.

της **Ελένης Μπλιούμη**
εκπαιδευτικού

Απαραίτητο αξεσουάρ της φορεσιάς και της όλης εμφάνισής τους στο χορό, ανάμεσα στ' άλλα, είναι και το μαντίλι, που κρατά ο πρωτοχορευτής, κυρίως. Το μαντίλι βοηθά τον πρωτοχορευτή να κάνει επίδειξη δεξιοτεχνίας και φιγούρες με τη βοήθεια του δεύτερου χορευτή, του «βαστάζο», που τον κρατά. Οι άντρες χορευτές πραγματοποιούν κατά τη διάρκεια του χορού εντυπωσιακές φιγούρες και τσακίσματα, συνεπώς το μαντίλι χρησιμοποιείται, και για να μην ακουμπάει το ιδρωμένο χέρι του χορευτή στο χέρι του διπλανού του και γλιστρήσει στον χορό.

Στις γυναίκες, το μαντίλι που κρατούν όταν χορεύουν, έχει άλλη χρήση. Επειδή θα πρέπει να είναι σεμνές, χρησιμοποιούν το μαντίλι για να μην ακουμπούν το χέρι του νέου που βρίσκεται δίπλα τους στο χορό.

Η γυναίκα πρωτοχορευτής κρατώντας το μαντίλι και λικνίζοντάς το με τους ήχους της μουσικής, είναι σα να προεκτείνει τον ήχο των μουσικών οργάνων και ν' αφήνει τις νότες τους να πλανώντας στο αέρα..., μία κίνηση του μαντιλιού που φαίνεται να διευθύνει έτσι το χορό. Χωρίς το μαντίλι ν' ανεμίζει στον αέρα, η κίνηση του χεριού τους θα ήταν ξερή και ανέκφραστη, ενώ με την ύπαρξή του, ο χορός αποκτά άλλη χάρη και νόημα. Το μαντίλι των γυναικών είναι κεντημένο και στολισμένο πολλές φορές με φλουριά και συμπληρώνει το όλο σύνολο. Η κεντητική του τελειότητα, η καλλιτεχνική του έκφραση, αναδεικνύει τη σχέση που έχει το μαντίλι με τους ανθρώπους του κάθε τόπου.

Το μέγεθος και το χρώμα του διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Το μαντίλι το βλέπουμε να χρησιμοποιείται σε όλα τα διαμερίσματα της χώρας μας και με διαφορετικούς τρόπους. Η κίνησή του συνδέεται με την κίνηση όλου του κορμιού του χορευτή ή της χορεύτριας, παίρνει ενεργό μέρος στην όλη χορευτική δράση, ζωγραφίζει κύκλους στον αέρα και ζωντανεύει το χορό.

Άλλοτε οι χορευτές κάνουν παιχνιδίσματα με το μαντίλι κουνώντας το αριστερά και δεξιά ρυθμικά, στο ύψος του ματιού κι άλλοτε το κρατούν από τις άκρες σε σχήμα τριγώνου και το αντικρίζουν με τον άλλο χορευτή, σχηματίζοντας το σχήμα του σταυρού. Άλλοτε πάλι η χορεύτρια το στρίβει σα σκοινί και χορεύει αντικριστό χορό με τερτίπια προς το ζευγάρι της, κρατώντας το σα τα κρόταλα στην αρχαιότητα, κι άλλοτε το κρατά ψηλά και το κατεβάζει σιγά σιγά προς τα κάτω, σα να επικαλείται τη βροχή. Αρκετές φορές οι χορεύτριες το έχουν δεμένο στη ζώνη της φορεσιάς ως επιπλέον αξεσουάρ κι άλλες φορές η πρώτη χορεύτρια το κουνά κυκλικά και γρήγορα καθ΄ όλη τη διάρκεια του χορού, σα να θέλει να ξεσηκώσει το κοινό και να φέρει ευφορία.

Πάντα όμως, το μαντίλι είναι ένα σταθερό λαογραφικό στοιχείο, ένα σύμβολο με αισθητή υπόσταση και ιδιότητα μαγική. Όπως κι αν παρουσιάζεται στο χορό, ό,τι χρώμα και σχήμα αν έχει, είναι στολίδι που συνοδεύει το χορευτή, την κίνηση και τη μουσική, δίνοντας άλλη διάσταση και μηνύματα που φτάνουν ως τις μέρες μας.

(συνέχεια από τη σελίδα 8)

κύνα, αλλά ανάξιο για έναν αποστολέα βασιλιά!!!

Κάποτε πάλι, έτσι τα έφερε η κακιά του τύχη, ο Διογένης βρέθηκε στην Κόρινθο να διδάσκει τα παιδιά ενός πλουσίου. Περνούσε από εκεί ο Αλέξανδρος, είχε πάει να διαπραγματευτεί σταφίδα και έμαθε ότι ο φιλόσοφος ήταν εκεί. Αμέσως έστειλε έναν υπασπιστή του στον Διογένη.

-Κύριε φιλόσοφε, ο βασιλιάς Αλέξανδρος θέλει να σε δει. Έχετε την καλοσύνη να με ακολουθήσετε;

Ο «Κύων»... σκύλιασε.

-Εγώ δεν θέλω να τον δω! Άμα θέλει να με δει, να έρθει εκείνος.

Ο Αλέξανδρος εντυπωσιάστηκε. Μια και δυο πάει και βρίσκει τον φιλόσοφο να κάθεται στο πιθάρι του ρουφώντας τον ναργιλέ του.

-Καλημέρα, αγαπητέ φιλόσοφε. Είμαι ο βασιλιάς Αλέξανδρος.

-Καλώς τον. Είμαι ο Διογένης ο Κύων. Είπε αραχτός, όπως ήταν, ο Διογένης.

-Καλά, ρε Κύων, δεν με φοβάσαι και δεν σηκώνεσαι;

-Τι είσαι για να φοβηθώ, βασιλιά μου; Καλό ή κακό;

Ο Αλέξανδρος τα χρειάστηκε. Τι να πει; Ότι είναι κακό; Δεν γινόταν. Αν πάλι ήταν καλό, γιατί έπρεπε κάποιος να τον φοβηθεί!!! Γι' αυτό άλλαξε κουβέντα.

-Τι θέλεις να κάνω για σένα, Διογένη μου;

-Αποσκότισον με!

Δηλαδή πάνε πιο πέρα γιατί μου κρύβεις τον ήλιο. Βέβαια δόθηκε και άλλη ερμηνεία στην απάντηση, τάχα ότι ήθελε να πει ο Διογένης «Βγάλε με από το σκότος». Τρίχες. Τέτοιο φωτεινό μυαλό σαν του Διογένη δεν μπορούσε να είναι στο σκότος. Αλλά οι αναλυτές δίνουν την όποια ερμηνεία θέλουν στα μεγάλα λόγια, έτσι για να κάνουν τους σπουδαίους. Όταν ο μεγάλος Γερμανός ποιητής και μυθιστοριογράφος Γιόχαν Βόλφγκανγκ φον Γκαίτε ξεψυχούσε αναφώνησε: «Φως, περισσότερο φως!». Και οι αναλυτές το ερμήνευσαν ότι εννοούσε να χυθεί περισσότερο φως στην ανθρωπότητα. Ανοησίες. Ένας ρεαλιστής Έλληνας συγγραφέας έδωσε την απλή εξήγηση αυτής της φράσης. Ότι δηλαδή σκοτείνιασαν τα μάτια του και ζητούσε περισσότερο φως. Και είναι λογικό. Να βγαίνει η ψυχή σου και συ να λες τέτοιες μεγάλες κουβέντες... Αν είναι δυνατόν! Πολλά είναι τα ωραία, τα οποία είπε ο Διογένης. Δεν θα αναφερθούν άλλα, διότι το πνεύμα του μεγάλου φιλοσόφου έγινε κατανοητό. Αν, δηλαδή, οι άνθρωποι ήταν ολιγαρκείς, δεν θα γινόταν οι πόλεμοι για να αρπάξει ο ένας τα αγαθά του άλλου. Θα ζούσαν αγαπημένοι. Θα ήταν άνθρωποι. Και δεν θα έψαχνε με το φανάρι του ο Διογένης να βρει έστω και έναν...

Από το βιβλίο μου ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΕ ΧΑΜΟΓΕΛΑ
Α΄ Πανελλήνια Βραβεία ΕΠΟΚ - ΚΕΛΑΙΝΩ - ΚΕΦΑΛΟΣ

Γυναικείος Αθλητισμός στην Αρχαία Ελλάδα

Η σχέση των γυναικών με τον αθλητισμό αντανακλάται σε ορισμένους μύθους των αρχαϊκών χρόνων. Η πιο γνωστή ηρωίδα με αθλητικές επιδόσεις ήταν η περίφημη νύμφη των βουνών, ακόλουθος της Αρτέμιδος, Αταλάντη[1]. Η Αταλάντη ήταν κόρη του Ιασίου[2] και της Κλυμένης από την Αρκαδία. Έζησε την ζωή του βουνού, σκληραγωγήθηκε και, όταν μεγάλωσε, έγινε σπουδαία κυνηγός. Ήταν άφταστη στην αντοχή, στο τρέξιμο, στο πάλεμα και στο σημάδι. Δεν δίσταζε να αντιμετωπίζει ακόμη και τους άντρες συντρόφους της.

της Γεωργίας Γοργώ-Αλεξίου
Καθηγήτριας Φυσικής Αγωγής,
Προέδρου της Ένωσης Λογοτεχνών Βορείου Ελλάδος

Έτσι την βλέπουμε σε μελανόμορφο αμφορέα να παλεύει και να νικάει τον Πηλέα, στους αγώνες που οργάνωσε ο Άκαστος στην Ιωλκό, για να τιμήσει τον νεκρό πατέρα του, Βασιλιά Πελία. Η Αταλάντη είχε πολύ καλές επιδόσεις και σε καθαρά αντρικές δραστηριότητες, αφού είχε λάβει μέρος στο κυνήγι του Καλυδώνιου Κάπρου[3] και στην Αργοναυτική εκστρατεία[4].

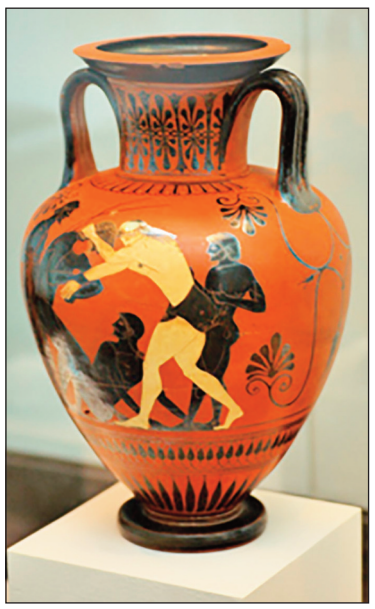

Η Αταλάντη νικάει στην πάλη τον Πηλέα, στους επιτύμβιους αγώνες του βασιλιά Πελία. (Μόναχο, Antikensammlungen)

Ήταν περίφημη τοξότρια και συγχρόνως ταχύτατη δρομέας, είχε μάλιστα ορίσει ότι θα παντρευόταν μόνον αυτόν που θα την ξεπερνούσε στο τρέξιμο. Όλοι οι μνηστήρες έχαναν και αυτός που τελικά την νίκησε ήταν ο ήρωας Μελανίων, γιος του Αμφιδάμαντα και αδελφός της Αντιμάχης, της γυναίκας του Ευρυσθέα, μαθητής του Κένταυρου Χείρωνα.

(Σύμφωνα με Βοιωτικούς θρύλους ο ήρωας που νίκησε την Αταλάντη δεν ήταν ο Μελανίων, αλλά ο Βοιωτός ήρωας Ιπομένης).

Για την περίφημη ηρωίδα Αταλάντη μας έχει διασωθεί ένα δίστιχο επιτάφιο επίγραμμα του μεγάλου Σταγειρίτη Φιλοσόφου Αριστοτέλη.

Επί Αταλάντης εν Αρκαδία.
Κούρης Ιασίοιο πολυκλύτης Αταλάντης
σήμα πέλας στείχων, ατρεκές έστι τόδε.

Στον τάφο της Αταλάντης στην Αρκαδία.
Είναι πιο ασφαλές το να βαδίζεις μακριά από της ξακουσμένης Αταλάντης, κόρης του Ιάσιου, το μνήμα.

(Το ανωτέρω επίγραμμα του Αριστοτέλη, διασωθέν στην Ελληνική Ανθολογία, όπως και άλλα επιγράμματά του για Ομηρικούς Ήρωες, συγκαταλέγεται στην συλλογή του Γιάννη Τζανή, «***Αρχαία και Βυζαντινά επιγράμματα Μακεδονίας και Θράκης***», σελ. 144, το παρέθεσα σε μετάφραση του ιδίου).

Ο γυναικείος όμως αθλητισμός βρισκόταν πάντα στο περιθώριο όπως μας πληροφορούν οι λιγοστές σχετικά πηγές. Μια επιγραφή το 47 π.Χ. χαραγμένη σε βάθρο που έφερε τα αγάλματα τριών αδελφών και βρέθηκε στους Δελφούς, αναφέρει ό,τι και οι τρεις κόρες του Ερμησιάνακτος από τις Τράλλεις της Μ. Ασίας είχαν νικήσει σε αγώνα δρόμου Σταδίου παρθένων στα Πύθια, στα Νέμεα, στα Ίσθμια και σε αγώνες στην Σικυώνα και στην Επίδαυρο.

Οι αντιλήψεις της εποχής ήθελαν την γυναίκα να μένει στο σπίτι και να ασχολείται με τα οικιακά και την ανατροφή των παιδιών. Το ιδανικό για την Αθηναία όπως και για τις γυναίκες άλλων Ελληνικών πόλεων ήταν να γίνεται όσο το δυνατόν λιγότερος λόγος γι' αυτήν, είτε *έπαινος* είτε *ψόγος*, όπως μας λέει ο Περικλής στον «*Επιτάφιο*».

Στην Σπάρτη όμως, όπως και σε μερικές ακόμη πόλεις του Δωρικού κόσμου, τα πράγματα διέφεραν. Οι νέες Σπαρτιάτισσες φοιτούσαν στα Γυμνάσια με τα αγόρια, ασκούμενες σε όλα τα αγωνίσματα και συχνά συναγωνίζονταν μαζί τους. (Ξενοφών, «*Λακεδαιμονίων Πολιτεία*» 1,4)[5] και Πλούταρχος, «*Λυκούργος*» XIV 2 ,4).

Ο σκοπός της Σπαρτιατικής Πολιτείας ήταν να διαπλάσει σωματικά και ψυχικά τις μελλοντικές μητέρες, ώστε να γεννήσουν γερά παιδιά, που θα τεθούν αργότερα στην υπηρεσία της πατρίδας τους. Φυσικό ήταν λοιπόν οι Σπαρτιάτισσες να αναδεικνύονται στις καλύτερες αθλήτριες στους ειδικούς αγώνες, μόνο για γυναίκες, που είχαν θεσπιστεί στην Ολυμπία. Πρόκειται για τα ***Ηραία***, που τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια προς τιμή της Ήρας.

Σύμφωνα με την παράδοση η πρώτη που διοργάνωσε και καθιέρωσε τα ***Ηραία*** ήταν η Ιπποδάμεια, ως ευχαριστήριο προς την Ήρα για το γάμο της με τον Πέλοπα, τον ωραίο πρίγκιπα από την Φρυγία. Σε αυτούς τους αγώνες λάβαιναν μέρος μόνο νεαρές κοπέλες.

Τους αγώνες οργάνωνε ο θίασος των δεκαέξι ηλικιωμένων σεβασμίων γυναικών που ήταν επιφορτισμένες με την ύφανση του πέπλου της Θεάς, το οποίο απόθεταν κατά την τελετή των Ηραίων στο λατρευτικό της άγαλμα, μέσα στον ναό της, με την οργάνωση παμπάλαιων τελετουργιών και την αγωνοθέτηση του δρόμου των ***παρθένων***. Κατά την τελετή, αυτές οι σεβάσμιες γυναίκες, τιμούσαν την Ήρα με δύο χορούς: της Ιπποδάμειας και της Φυσκόας (τοπική νύμφη, που αγάπησε ο Διόνυσος).

Οι νέες αγωνίζονταν χωρισμένες σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με την ηλικία τους (αγώνες παίδων, εφήβων, νεανίδων) σε διαδρομή μήκους 500 ποδιών, δηλαδή έτρεχαν τα 5/6 του σταδίου.

Το έπαθλο για τις νικήτριες ήταν στεφάνι από τα κλαδιά της περίφημης *Καλλιστεφάνου* ελαίας (κότινος) και μερίδιο από την ιερή αγελάδα που θυσιαζόταν στον βωμό της Θεάς.

Στις νικήτριες δίνονταν η τιμή να αναθέσουν την εικόνα τους στο Ιερό. Βρέθηκαν πολλά αγαλματίδια κοριτσιών - δρομέων, για τα οποία οι αρχαιολόγοι πιστεύουν πως κατασκευάστηκαν για να τιμήσουν τις νικήτριες σε κάποιον αρχαίο αγώνα ή εορτή.

Τα Ηραία εορτάζονταν κάθε τέσσερα χρόνια, όπως και τα Ολύμπια και μάλιστα το ίδιο έτος με τα Ολύμπια. Οι αγώνες και οι εορτές των Ηραίων δεν τελούνταν ταυτόχρονα με τα Ολύμπια, αλλά μεσολαβούσε οπωσδήποτε μεταξύ τους ένα χρονικό διάστημα.

Κατά την γνώμη του κυρίου Άγγελου Λιβαθινού, την οποία καταθέτει στο άρθρο του: «*Το ημερολόγιο των Αρχαίων Ελλήνων και η μέθοδος χρονολόγησης δια των Ολυμπιάδων*», η εναλλαγή των Ολυμπιακών Αγώνων κάθε ***Απολλώνιο*** και ***Παρ-***

θένιο μήνα, οφειλόταν στα Ηραία.

Σύμφωνα με τον Καθηγητή οι Ολυμπιακοί Αγώνες, πραγματοποιούνταν κάθε 4 έτη, και για την ακρίβεια κάθε 49 ή 50 μήνες εναλλάξ, δεδομένου ότι μια πλήρης οκταετία (***εννα-ετηρίς***) είχε 99 μήνες (8 Χ 12 =96 μήνες και 3 εμβόλιμους μήνες για την εξισορρόπηση του ημερολογίου = 99 μήνες, δηλαδή =49+50). Ο μήνας του Κράτους της Ήλιδος, κατά τον οποίο τελούνταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες, επομένως ήταν την μια φορά ο **Απολλώνιος** (Αύγουστος/ Σεπτέμβριος) και την άλλη τετραετία ο **Παρθένιος** (Σεπτέμβριος/ Οκτώβριος), σύμφωνα με τον Άγγελο Λιβαθινό.

Η εναλλαγή αυτή, κατά την γνώμη μου, εξυπηρετούσε και την τέλεση των **Ηραίων**, έτσι ώστε οι δύο διοργανώσεις αγώνων να μην συμπίπτουν.

Από τα τόσα που έχω διαβάσει αυτά τα χρόνια έρευνας γνωρίζω, πως οι γυναικείοι αγώνες των Ηραίων, οι οποίοι οργανώνονταν το ίδιο έτος, όπως προείπα, μετά τους Ολυμπιακούς και ήταν μάλλον αρχαιότεροι, τελούνταν πάντα κατά τον μήνα **Παρθένιο**.

Είμαι σίγουρη, και εδώ διαφωνώ με τον καθηγητή Άγγελο Λιβαθινό, πως τα Ολύμπια δεν τελούνταν τον **Παρθένιο**, αλλά εναλλάσσονταν με τον προηγούμενο από τον **Απολλώνιο** μήνα, που αντιστοιχεί στον Ιούλιο/ Αύγουστο σήμερα· έτσι κλείνει το παζλ των απορριών μου και δίνεται η απάντηση στο ερώτημα, γιατί άλλοι μελετητές λένε πως οι Ολυμπιακοί αγώνες τελούνταν κατά την πρώτη Πανσέληνο μετά το θερινό Ηλιοστάσιο και άλλοι κατά την δεύτερη Πανσέληνο.

Την ημέρα της Πανσελήνου γινόταν η μεγάλη θυσία και την άλλη ημέρα άρχιζαν οι αγώνες. Ο πρώτος μήνας του ημερολογίου των Ηλείων, δηλαδή ο πριν από τον **Απολλώνιο**, δεν μου είναι γνωστός.

Στο αττικό ημερολόγιο αντιστοιχεί με τον **Εκατομβαιώνα**· πιθανόν **Εκατομβαιών** να ονομαζόταν και στο ημερολόγιο των Ηλείων, αφού ήταν ο μην των λαμπρών πανηγύρεων και των μεγάλων θυσιών, της Εκατόμβης (των εκατό βοών που θυσιάζονταν για να καλυφθούν οι ανάγκες σίτισης όλων των προσερχομένων στην μεγάλη πανήγυρη). Τα Ηραία δεν ήταν οι μόνοι αγώνες γυναικών, υπήρχαν και άλλοι συνδεδεμένοι με ιεροτελεστίες, όπως τα *Υακίνθεια* στην Σπάρτη, αγώνες στην Κυρήνη και αλλού.

Τα Ηραία όμως ήταν η πιο ξακουστή. Σχετικά με την καθιέρωση των Ηραίων ο Παυσανίας στα *Ηλιακά* (V 16, 4) γράφει σε μετάφραση:

«*Και τον αγώνα των παρθένων τον ανάγουν στα αρχαία χρόνια. Λένε ότι η Ιπποδάμεια, για να ευχαριστήσει την Ήρα για τον γάμο της με τον Πέλοπα, συνάθροισε τις δεκαέξι γυναίκες και με αυτές πρώτη εγκαινίασε τα Ηραία. Και μνημονεύουν ότι νίκησε η Χλώρις, θυγατέρα του Αμφίονα, η μόνη που απόμεινε από τον οίκο του, αν και λένε ότι επέζησε και ένας αδελφός της*».

Ο Παυσανίας, επίσης, μας παραδίδει και την περιγραφή της Κόρης-αθλήτριας που συμμετέχει στα Ηραία: έχει τα μαλλιά λυτά στους ώμους και φορεί κοντό χιτώνα πάνω από το γόνατο, που αφήνει τον δεξιό ώμο ακάλυπτο ως το στήθος.

Σύμφωνα με τον μύθο, ο Πέλοπας πηγαίνει στην Πίσα για να αγωνιστεί σε αγώνες αρματοδρομίας και να κερδίσει ως έπαθλο την πριγκίπισσα Ιπποδάμεια. Μέχρι τότε δεκατρείς μνηστήρες έχουν σκοτωθεί, γιατί κατά βάθος ο πατέρας της Οινόμαος δεν θέλει να την παντρέψει, αφού ο χρησμός που πήρε λέει ότι ο γαμπρός του θα τον σκοτώσει.

Με την βοήθεια της Ιπποδάμειας που τον ερωτεύτηκε, ο Πέλοπας κερδίζει τους αγώνες, ο Οινόμαος σκοτώνεται και ο ίδιος καθιερώνει την αρματοδρομία, ως επιτάφιο αγώνα, για να καθαρθεί από τον θάνατο του Οινομάου, αλλά και ως προσφορά στους Θεούς.

ΣυμπληρωματικέςΠληροφορίες

1.*Αταλάντη:* Στους θρύλους τους πλεγμένους γύρω από το πρόσωπο της Αταλάντης αντανακλά η φυσιογνωμία της Θεάς Αρτέμιδος. Η εμμονή στην αγνότητα της παρθενίας της, η ζωή της στα βουνά και η συναναστροφή της με τα θηρία του δάσους, τα αλάθευτα βέλη της και η συμμετοχή της στο κυνήγι του Καλυδωνίου Κάπρου, αντιστοιχεί στην Άρτεμη ως *«πότνια θηρών».*

2. *Ιασίου ή Ιάσου ή Ιασίωνα:* Γιος του Λυκούργου από την Τεγέα και απόγονος του Αρκάδα. Σύμφωνα με άλλες παραδόσεις η Αταλάντη ήταν κόρη του Μαίναλου, γιου του Λυκάονα ή του Αρκάδα ή τέλος κατά τους Βοιωτικούς μύθους κόρη του Σχοινέα, γιου του Αθάμαντα· συζεύχτηκε τον Μελανίωνα κατ' άλλους τον Ιππομένη και γέννησε τον Παρθενοπαίο.

3. Στο κυνήγι του Καλυδωνίου Κάπρου η όμορφη Αταλάντη πήρε μέρος, παρόλο που οι άνδρες κυνηγοί δεν την καταδέχονταν. Πέτυχε μάλιστα πρώτη να χτυπήσει το θηρίο στην πλάτη, γι αυτό ο Μελέαγρος, που τελικά σκότωσε τον Κάπρο, αναγνωρίζοντάς την ως μεγάλη κυνηγό, αλλά και θαμπωμένος από το κάλλος και την γενναιότητά της, της πρόσφερε το δέρμα του ζώου. Αγανακτισμένοι για την προσβολή που γίνεται σε τόσους άνδρες οι θείοι του Μελέαγρου της αρπάζουν με την βία το δέρμα του Κάπρου και όταν η Αταλάντη παραπονιέται στον Μελέαγρο εκείνος σκοτώνει τους θείους του.

4. Λένε ότι στην Αργοναυτική εκστρατεία η Αταλάντη τραυματίστηκε και ότι θεραπεύτηκε από την Μήδεια.

(Τεκμηρίωση: Ησίοδος (απόσπ. 72 - 76), Θέογνις (2, 1287 κ. ε.), Θεόκριτος («*Ειδύλλια*» 3, 40 κ. ε.), Απολλόδωρος (1, 70 - 71 και 3, 105 - 109), Αιλιανός «*Ποικίλη Ιστορία*» 13, 1, Εκδοτική Αθηνών, «*Ελληνική Μυθολογία*», τόμος 3, *Οι Ήρωες*.)

5. Ο Ξενοφών στο έργο του «***Λακεδαιμονίων Πολιτεία***», γράφει**:** «*Ο Λυκούργος θεώρησε ότι οι δούλες είναι σε θέση να παράγουν υφάσματα για ενδυμασίες και, επειδή πίστευε ότι σπουδαιότερο για τις ελεύθερες είναι η τεκνοποιία, πρώτα πρώτα όρισε να γυμνάζουν το σώμα τους τα κορίτσια όχι λιγότερο από τα αγόρια· έπειτα όπως για τους άνδρες, έτσι και για τις γυναίκες θέσπισε αγωνίσματα μεταξύ τους δρόμου και αντοχής, επειδή πίστευε ότι, όταν και τα δύο φύλα είναι δυνατά, γίνονται πιο δυνατοί οι απόγονοι».* Αυτά και άλλα θέσπισε ο Λυκούργος με σκοπό την ευγονία.

Συνέχεια στο επόμενο τεύχος

ΤΙ ΕΤΡΩΓΑΝ ΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ

Λαίμαργοι και κενόδοξοι Βυζαντινοί φρόντιζαν πολύ τα γεύματά τους και γέμιζαν τα τραπέζια τους με «όσα πτερούται και έρπει και νήχεται», έφερναν από μακρινά μέρη ό, τι άγνωστο και περίεργο και βέβαια χρησιμοποιούσαν προσωπικό, μαγείρους και καρυκευτές, επίσης και παρασκευαστές γλυκισμάτων, για να ευχαριστηθούν και να εντυπωσιάσουν. Οι αρχαίοι Έλληνες συνήθιζαν το «ακράτισμα» δηλαδή το βουτηγμένο ψωμί μες το κρασί κι αυτό διατηρήθηκε και στο Βυζάντιο ως «βουκκάκρατον» (βούκα-άκρατος).

της **Δέσποινας Αμασλίδου**
γιατρού,
μέλος της Ε.Λ.Β.Ε

Στα «προδόρπια» των Βυζαντινών περίοπτη θέση έχει το χαβιάρι (μαύρο και κόκκινο),*Το αναφέρει ο Λιουτπράνδος, ως προδόρπιο που του προσέφερε ο Νικηφόρος Φωκάς, όταν τον φιλοξένησε. το «ωοτάριχο» (αβγοτάραχο) κι η κάππαρις.

Στις νηστείες συνήθιζαν το «αγιοζούμι» που ήταν κρεμμυδόσουπα με αρωματικά κλωνάρια και ελάχιστο λάδι και την «μπουκουβάλα», που γινόταν με σκόρδο, λάδι και ξύδι και συχνά στις σούπες αυτές έριχναν κομμάτια ξερού ψωμιού. Μια άλλη σούπα ήταν η «γρούτα», χυλώδης σούπα από αλεύρι, νερό και αρωματικά βοτάνια, το λεγόμενο «κουρκούτι». Από ψημένο αλεύρι και σιμιγδάλι έφτιαχναν την «αθάρα» ή «αλευρέα».

Μια σάλτσα εκλεκτή ήταν ο «γάρος» από τα εντόσθια, τα βράγχια και το αίμα των ψαριών και ανακατωνόταν με λάδι, πιπέρι, ξύδι ή κρασί, αναλόγως τις προτιμήσεις και θεωρείτο εκλεκτό συνοδευτικό.

Το ινδικό «κιννάμωμον» ή «τριψίδιν» δηλαδή η κανέλλα, το μαύρο πιπέρι, είδος μουστάρδας (σινάπι), το γαρύφαλλο ή μοσχοκάρφι και το μοσχοκάρυδο ήταν όλα εν χρήσει, όπως και ο κρόκος* «Ευστόμαχος και περί των τροφών πέψιν συνεργεί». ή τα καρυδόφυλλα για να πάρουν χρώμα οι σούπες.

Τα κρέατα τα μαγείρευαν «εκζεστά» (βραστά) ή «εψητά», τα αρνάκια γάλακτος («αρνίν βυζαστερόν») γινόταν και με τους δύο τρόπους, το δε κατσίκι συχνά γινόταν γεμιστό με σκόρδα, κρεμμύδια και πράσσα.*Ένα τέτοιο γεύμα έστειλε στον Λιουτπράνδο για να τον ευχαριστήσει ο Νικηφόρος Φωκάς, αλλά αυτός... «ο δύστροπος και ψογερός Ιεράρχης» καθόλου δεν το εκτίμησε... (δεν το βρήκε νόστιμο). Το σκόρδο το χρησιμοποιούσαν πολύ στη μαγειρική, αλλά οι φτωχοί το έτρωγαν και σκέτο με ψωμί.

Τα κρέατα τα έψηναν σε κλίβανο («κλιβανωτά»), αλλά και στη σούβλα. Έτρωγαν και λαγό, αν και θεωρείτο «δύσπεπτος και δύσβραστος» και μια προσφιλής συνταγή ήταν το «κρασάτον» δηλαδή το «μαγείρεμα λαγού ακράτον» με μπόλικο πιπέρι και μπαχαρικά. Ο Δίων Χρυσόστομος γράφει ότι στην Εύβοια έτρωγαν ελάφια.

Ωστόσο όλοι προτιμούσαν το χοιρινό (φρέσκο ή παστό), που το μαγείρευαν εκτός από ψητό, και βραστό με διάφορα λαχανικά και όλα αυτά γίνονταν περισσότερο Δεκέμβριο και Ιανουάριο που τελούνταν τα χοιρασφάγια. Από όλα τα κρέατα έφτιαχναν «αρβελισμένον» (κιμά), καθώς τα ψιλόκοβαν πάνω σε κατάλληλο χοντρό ξύλο (κορμό δένδρου) κι απ' αυτό έφτιαχναν το «οφτόν» ή «κοφτόν», τον γνωστό μας κεφτέ. Το κεφάλι, τα άκρα, τα σπλάχνα και την καρδιά τα έπαιρναν οι φτωχοί και τα αξιοποιούσαν, τα δε έντερα των αιγοπροβάτων, αφού τα έπλεναν μέσα-έξω τα έκαναν πλεξούδα, την περνούσαν σε σούβλα κι έφτιαχναν το γνωστό μας κοκορέτσι. Επίσης το «γαρδούμενον» (παχύ έντερο γεμισμένο με συκώτι και σπλήνα) ήταν προσφιλές, όπως και στις μέρες μας.

Έτρωγαν επίσης και «αιματία», παχύ έντερο γεμισμένο με αίμα βρασμένο και πηγμένο «τέχνη τινί», επειδή όμως θύμιζε αρχαία Ελληνικά έθιμα, η Εκκλησία δεν συμφωνούσε. Ωστόσο η συνήθεια επιβίωσε και τη βρίσκουμε τον ΙΖ' αιώνα αλλά και στις μέρες μας κάπως τροποποιημένη.

Έτρωγαν επίσης τα «πνικτά», δηλαδή τα πτηνά ή τα μικρά τετράποδα, τα οποία έπνιγαν... τα θηρευτικά πτηνά και τα σκυλιά.

Το «λαρδί» ήταν το χοιρινό λίπος, που το φύλαγαν παστωμένο μέσα σε πιθάρια ή κρεμασμένο και το χρησιμοποιούσαν κυρίως για να νοστιμίσουν το φαγητό. Οι «πασπαλάδες»* Πασπαλιά λέγεται τα αλεύρι που τιναζεται από τις μυλόπετρες, κι απ' το οποίο τρέφονται τα γουρούνια. ήταν χοιρινό κρέας βρασμένο με το λίπος του και που φυλασσόμενο σε πιθάρι μπορούσε να κρατήσει καιρό. Τα «απόκτια» ήταν διάφορα κρέατα χωρίς τα κόκκαλά τους που ταριχεύονταν με αλάτι (ή καπνίζονταν), αφού είχαν εκτεθεί στον ήλιο και συνηθίζονταν σε πολλά μέρη και ιδίως στην Καππαδοκία.*Μαρτυρία Γρηγορίου Θεολόγου: «το τεριχευτόν παρ' ημίν όψον».

Με τέτοιο τρόπο ακριβώς παρασκευάζεται ο «παστουρμάς» και το «χοιρομέρι». Σπουδαίο επίσης έδεσμα για τους Βυζαντινούς ήταν τα αλλαντικά («σαλσίκια») και τα «λοκάνικα» που σερβίρονταν με «σίναπι» δηλαδή μουστάρδα και που αναφέρονται στα «Βασιλικά» του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου και δεν έλειπαν ποτέ από το τραπέζι του. Τα αυγά τρώγονταν «ροφητά» (ωμά), τηγανιτά, βραστά και «πνικτά» όπου, ωμά τα ανακάτωναν με λάδι, κρασί και «γάρο» και τα έριχναν σε βραστό νερό. Υπήρχε όμως και η ομελέτα το «σφουγγάτον» στο ειδικό τηγάνι το «σφουγγατερόν».

Οι κόττες κι οι πετεινοί ήταν στις προτιμήσεις τους και τις μαγείρευαν βραστές και γεμιστές. Στα τραπέζια των πλουσίων συχνά βρίσκονταν πέρδικες, ορτύκια,τρυγόνια και φοίνικες (Μηδικές όρνιθες κατά τον Μιχαήλ Ψελλό) αλλά και φασιανοί και γερανοί (κρασάτοι συνήθως), πάπιες και χήνες.

Οι συνταγές ήταν πολλές και ενδιαφέρουσες. Ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης περιγράφει κόττα, από την οποία αφαιρέθηκαν με ειδική τεχνική το στέρνο και η σπονδυλική στήλη, παραγεμισμένη με άσπρα αμύγδαλα και τυλιγμένη με λίπος χοιρινό, αφού είχε μαριναρισθεί σε κρασί! Τα ψάρια, «λυθρίνοι», «σμαρίδες», «μελάνουροι», «αθερίνες», «λαβράκια», «συναγρίδα» ή τηγανίζονταν ή γίνονταν ψαρόσουπα.

Επίσης «καλαμάρια παραγεμιστά», σουπιές και χταπόδια, καραβίδες και καβούρια μαγειρεύονταν με διάφορους τρόπους. Λαχανικά και όσπρια (φασόλια, φακές, φάβα, κουκιά) και βολβοί, όλα αξιοποιούνταν και μαγειρεύονταν με παρόμοιους τρόπους.

Και μετά τα φρούτα: «ξινόμυλα», «χρυσόμηλα», «απίδια»,

«χρυσοστάφυλλα», «κροστάλλια» (κρυστάλλινα σταφύλια), «κεράσια», «πέπονες», «ρόιδια». Τα επιδόρπια λέγονταν «αναδείπνια» και επίσης «γλυκύσματα» και ήταν συχνά τα «μελιτώματα» ή «μελιτηρά» (που είχαν μέλι, Θάσου ή Υμητού).

Εκτός από το μέλι χρησιμοποιούσαν «έψημα» (πετιμέζι) και «σάκχαρον» (ζάχαρη). Κοινό κι αγαπημένο γλυκό ήταν ο «πάστελλος» ή «παστέλλιν» που τα πουλούσε ο «παστελλοπούλης» (Πτωχοπρόδρομος) και συνηθιζόταν να τρώγεται την παραμονή της Πρωτοχρονιάς.

Όμως το Βυζαντινό «παστέλλιν» δεν ήταν το σημερινό. Τότε «παστέλλιν» ήταν η «μουστόπιττα», δηλαδή η σημερινή «μουσταλευριά». Αντίθετα το «σησαμάτον» ή ο «σησαμούς» ήταν το σημερινό παστέλλι, δηλαδή ήταν φτιαγμένο από σουσάμι και μέλι.

Οι «κοπτοπλακούντες» είχαν ανάμεσα σε δυο φύλλα ζύμης αμύγδαλα, φουντούκια κοπανισμένα και σουσάμι και ήταν μελωμένα. Κάτι ανάλογο είναι οι «σαμουσάδες», με αμύγδαλα, καρύδια και σουσάμι ανάμεσα σε φύλλα, που επιβίωσαν με το Βυζαντινό όνομα σε Μονεμβασιά και Μάνη και βέβαια είναι Βυζαντινοί μπακλαβάδες μελωμένοι κι όχι σιροπιασμένοι.

Το «κυδωνόπαστον» ίδιο με το σημερινό (βρασμένα κυδώνια με ζάχαρη), το «καρυδάτο» από καρύδια και μέλι, και όλα τα γλυκά του κουταλιού: «αμυγδαλάτο», «καρπουξενήθηκε από τον Νικηφόρο Φωκά στην Κωνσταντινούπολη. Εξαιρετικά κρασιά ήταν της Θάσου, της Χίου, της Λέσβου, της Ικαρίας, της Ρόδου, της Σάμου, της Νάξου, της Κρήτης, της Κύπρου και βέβαια της Μονεμβασιάς.* Ο Μονεμβάσιος οίνος ήταν γνωστός σ' όλον τον κόσμο και γέμιζε τα τραπέζια των βασιλιάδων Ανατολής και Δύσης. Συχνά αυτοί που έπιναν «άκρατον οίνον» συνήθιζαν να τον αναμειγνύουν με ζεστό νερό. Μάλιστα οι πιο μερακλήδες έριχναν ζεστό ή χλιαρό νερό σε παλιό κρασί,*Αυτό ονόμαζαν «παλαιόθερμον οίνον» διότι πίστευαν ότι έτσι ένοιωθαν μεγαλύτερη ευχαρίστηση.

Μάλιστα για να μπορούν να συνεχίζουν να πίνουν, ξαναγύριζαν για λίγο στην «ψυχροποσίαν», καθυστερώντας έτσι λίγο τη μέθη. Με λίγα λόγια τη «θερμοποσία» προτιμούσαν αυτοί που μεθούσαν. Τέτοιο κρασί με ζεστό νερό («το θερμόν») αναφέρει ο Χρυσόστομος, ο Ψελλός, ο Βαλσαμών κι ο Πτωχοπρόδρομος.

Εκτός από τον «σταφυλίτην» οίνον υπήρχε κι ο «μηλίτης», ο «μυρτίτης» (από τον καρπόν της μυρσίνης), ο «φοινικίτης» (από τους καρπούς του φοίνικος), ο «κυδωνίτης» κι ο «σταφιδίτης».

Ο «ζύθος» δηλαδή ο «κρίθινος οίνος»*Μπορούσε να γίνει κι από βρώμη, κεχρί, σιτάρι και όλυρα (αγριοσίταρο). και ήταν γνωστός από την αρχαιότητα, διατηρήθηκε στο Βυζάντιο κι έγινε γνωστός και σ' άλλα μέρη

ζάτο», «βυσινάτο», «κυδωνάτο».

Ένα μεγάλο κεφάλαιο ήταν οι «πλακόπιττες» (τυρόπιττες) ή «πλακούντες τετυρωμένοι» και οι «λαλαγγίτες», είδος μικρής πίττας από σιμιγδάλι που τηγανιζόταν, όπως και οι τηγανίτες.

Εκτός από το γάλα και το «οξύγαλα» που το προτιμούσαν ως πιο εύπεπτον, οι Βυζαντινοί είχαν το «κρασίν» ή «οινάριν» ή «άκρατον», το οποίο οι ταβερνιάρηδες συχνά νόθευαν με νερό. Ο οίνος ήταν λευκός, ερυθρός, μέλας, παχύς, γλυκύς ή στυφός.

Υπήρχε και ο «στροβιλίτης» των αρχαίων ή ο «ρητινίτης» (η σημερινή ρετσίνα) των Βυζαντινών, που γινόταν με ανάμειξη ρητίνης.* Είναι το κρασί που δεν άρεσε καθόλου(!) στον Λιουτπράνδο, τον αποκρισάριο του Πάπα, όταν φιλο-

(Κέλτες). Άλλο ποτό ήταν το «οινόμελο» (κρασί με μέλι), ο «οίνος κινναμώμου» (από κανέλλα), ο «ροδίτης» στον οποίο είχαν εμβαπτιστεί φύλλα τριαντάφυλλου, ο «μαστιχάτος» (από μαστίχα), ο «αψηνθίτης» και άλλα παρόμοια που ήταν σαν τα σημερινά ηδύποτα (λικέρ).

Το «εύκρατον» περιείχε εκτός από κρασί, κύμινο, πιπέρι και «θερμόν» (ζεστό νερό) και καμιά φορά και μέλι. Επίσης σαν δροσιστικό αναψυκτικό συνήθιζαν το «θασόρροφον» (σουμάδα), φτιαγμένο από εκχύλισμα αμυγδάλων από τη Θάσο(!), το «υδρόμελι», μίγμα βρόχινου νερού με μέλι σε αναλογία 2/1, το οποίο έβραζαν, ξάφριζαν και το άφηναν να κρυώσει, του οποίου υπήρχαν πολλές παραλλαγές, όπως το «απόμελι» που έφτιαχναν αποπλένοντας τις κηρήθρες με νερό.

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Οικογένεια και εφηβεία – Μία εκρηκτική αλληλεπίδραση

Πέμπτο μέρος

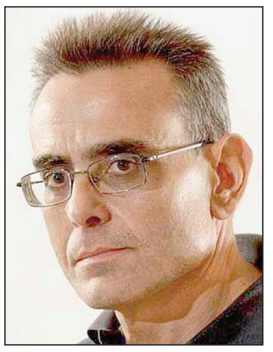

του Δρα **Ιωάννη Σιγάλα**
παιδοψυχίατρου

Συνεχίζοντας την αναφορά μας στην εξέλιξη του ατόμου και της Οικογένειας, θα αναφερθούμε τώρα στην Εφηβεία, την περίοδο της ζωής που μας οδηγεί στην ενηλικίωση των παιδιών και την αποπαίδωση, όπου ο κύκλος της οικογενειακής ζωής ολοκληρώνεται, δίνοντας την θέση του σε νέες οικογένειες. Η έναρξη της εφηβείας σηματοδοτείται από την ήβη, τον χρόνο δηλαδή που αρχίζει η ωρίμανση των γεννητικών οργάνων και των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλλου.

Γενικά η εφηβεία αρχίζει βαθμιαία γύρω στα 11 με 12 χρόνια, συνήθως λίγο αργότερα στα αγόρια, και θεωρείται ότι, όσον αφορά τουλάχιστον την βιολογική ωρίμανση, τελειώνει γύρω στα 18 έως 21 χρόνια. Στο ψυχοκοινωνικό επίπεδο μπορούμε να ορίσουμε την εφηβεία σαν την μεταβατική διαδικασία από την παιδική ηλικία της εξάρτησης από την γονεϊκή φροντίδα, στην ενήλικη αυτοδύναμη ζωή. Στο επίπεδο αυτό φαίνεται ότι πλέον η εφηβεία παρατείνεται πολύ μετά τα 20 χρόνια, ίσως μέχρι τα 25 – 30 χρόνια της ζωής, και αυτό σημαίνει ότι οι νέοι άνθρωποι στην εποχή μας αργούν να νιώσουν έτοιμοι να αναλάβουν όλες εκείνες τις ευθύνες που σχετίζονται με την αυτοδύναμη φροντίδα των αναγκών τους, και να προχωρήσουν στην δημιουργία δικής τους οικογένειας.

Τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά της εφηβείας είναι τα εξής:

α) Η μεγάλη σωματική ανάπτυξη και η εμφάνιση των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλλου (μαστοί στα κορίτσια, τρίχωμα στο εφήβαιο και στις μασχάλες, αλλαγή της φωνής στα αγόρια κλπ.), που συμβαδίζουν με την ανάπτυξη της σεξουαλικότητας. Αυτά κάνουν μερικές φορές τους εφήβους να φέρονται αμήχανα και αδέξια, και αυτό γιατί έχει αλλάξει γι' αυτούς η εικόνα του σώματος, ενώ παράλληλα δίνουν μεγάλη προσοχή στην εξωτερική τους εμφάνιση.

β) Ο έφηβος κινείται μεταξύ εξάρτησης και ανεξαρτησίας. Άλλοτε επιθυμεί να του συμπεριφέρονται σαν να είναι ενήλικας, άλλοτε έχει την ανάγκη να παραμείνει παιδί και να εξαρτάται από την γονεϊκή φροντίδα. Συνεχίζει να χρειάζεται κάποιον να το φροντίζει, αφού συχνά δυσκολεύεται να αναλάβει υπευθυνότητα, ενώ φοβάται την κριτική, όταν το κάνει. Δύο βασικές διεργασίες απαιτούνται για την επίτευξη της αυτοδυναμίας: Η διεργασία του πένθους για την απώλεια της παιδικής ηλικίας και η επώδυνη διαδικασία της από-ιδανικοποίησης των γονιών του. Για να γίνει κατανοητή η έννοια του πένθους στην φάση της εφηβείας, ας σκεφθούμε ότι για να περάσουμε σε κάποια επόμενη φάση της ζωής μας χρειάζεται πάντα κάτι να αφήσουμε πίσω. Και αυτό πονάει. Ο έφηβος χρειάζεται σταδιακά να αφήσει πίσω την ελπίδα ότι οι γονείς θα είναι πάντα παρόντες στην ζωή του για να τον υποστηρίζουν. Αλλιώς δεν θα μπορέσει ποτέ να ανακαλύψει τις δυνάμεις του και να τις εμπιστευθεί. Όσον αφορά την από-ιδανικοποίηση των γονιών, που βαδίζει παράλληλα με το πένθος για το τέλος της παιδικότητας, σημαίνει ότι ο έφηβος έχει να ξαναγνωρίσει τους γονείς του σαν συνηθισμένους ανθρώπους, με ανθρώπινες αδυναμίες, να τους αποδεχθεί και να τους αγαπήσει ξανά έτσι. Αυτό του προκαλεί αρχικά απογοήτευση, αποτελεί όμως και μια βασική αποδοχή της κοινωνικής πραγματικότητας.

γ) Η συναισθηματική αστάθεια και οι απότομες και συχνές αλλαγές της διάθεσης. Ο έφηβος μπορεί την μια στιγμή να είναι πολύ χαρούμενος και την άλλη πολύ μελαγχολικός. Παρουσιάζει αστάθεια στις σχέσεις του και παράλογες αλλαγές στην συμπεριφορά του. Άλλοτε δείχνει μεγάλο πείσμα και είναι άκαμπτος, ενώ άλλοτε γίνεται υποχωρητικός και υπάκουος. Μπορεί επίσης να παρουσιάζει μεγάλες και συχνές αλλαγές στα ενδιαφέροντά του.

δ) Το ερωτικό ενδιαφέρον. Στην αρχή της εφηβείας τόσο τα αγόρια, όσο και τα κορίτσια δείχνουν αδιαφορία για το άλλο φύλο, ενώ μπορεί να «ερωτεύονται» άτομα, συνήθως μεγαλύτερης ηλικίας, που είναι δύσκολο να πλησιάσουν και που μπορεί να λειτουργούν σαν κοινωνικά πρότυπα (πχ. ηθοποιούς, τραγουδιστές, αθλητές, καθηγητές κλπ.). Στην μέση της εφηβείας υπάρχει συνήθως έντονο ερωτικό ενδιαφέρον, που όμως τα παιδιά δυσκολεύονται να βρουν το θάρρος να το εκφράσουν, κάτι που κάνουν πιο άνετα όσο προχωρούν προς την ολοκλήρωση της εφηβείας και την ενηλικίωση.

ε) Δίνει μεγάλη σημασία στην σχέση με τους συνομήλικους. Η ομάδα των συνομήλικων – η παρέα - αποτελεί το μέσον, με την βοήθεια του οποίου ο έφηβος επιχειρεί να αποσυνδεθεί βαθμιαία από την οικογένεια καταγωγής του και να ενταχθεί στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Έτσι η σημασία που δίνει ο έφηβος στην σχέση με τους συνομήλικους είναι πολύ μεγάλη. Διαλέγει τους φίλους του, έτσι ώστε να ενισχύουν την επιθυμία του να ενηλικιωθεί και έχει μεγάλη ανάγκη να γίνεται αποδεκτός από αυτούς. Εξιδανικεύει τις φιλικές σχέσεις, περιγράφει την φιλία με απόλυτο και «ρομαντικό» τρόπο, εύκολα απογοητεύεται ή αλλάζει φίλους. Με τον τρόπο αυτό ασκείται στην ανάπτυξη ισότιμων σχέσεων, επιδεξιότητα απαραίτητη για να μπορέσει να αναπτύξει στο μέλλον ικανοποιητική συντροφική σχέση. Με την βοήθεια της παρέας χαλαρώνει φυσιολογικά η σύνδεσή του παιδιού με τους γονείς και η επιρροή τους επάνω του μειώνεται. Αρχίζει να έχει «μυστικά» από αυτούς και αναπτύσσει κώδικες επικοινωνίας, που δύσκολα γίνονται κατανοητοί από τους ενήλικες. Στην φάση αυτή καλό είναι οι γονείς να μην εμπλακούν σε διαμάχες αντιζηλίας και ανταγωνιστικότητας με τα παιδιά τους, γιατί τότε μια φυσιολογική εκδήλωση μπορεί να εξελιχθεί σε σοβαρή σύγκρουση, που μπορεί να απομακρύνει ψυχικά τον έφηβο από την οικογένεια, ενώ συνεχίζει να την έχει πολλή ανάγκη.

στ) Η μελλοντική του επαγγελματική απασχόληση και οι στόχοι για την εκπαίδευση και τον τρόπο ζωής του διερευνώνται και αναθεωρούνται. Παράλληλα θέτει στον εαυτό του στόχους κοινωνικής συμμετοχής (ένταξη σε κοινωνικές ομάδες κλπ). Στο σημείο αυτό αξίζει να τονίσουμε και την σημασία που μπορεί να έχει η ένταξη των εφήβων σε αθλητικές ομάδες ενδο- ή εξωσχολικές.

Στις ομάδες αυτές οι έφηβοι κοινωνικοποιούνται, εκφράζονται μέσω της κίνησης (η οποία αποτελεί έναν φυσικό τρόπο έκφρασης στην εφηβεία), ενώ αναπτύσσουν «υγιή» και ελεγχόμενο ανταγωνισμό μεταξύ τους. Παράλληλα ο αθλητισμός αποτελεί ένα πολύ κατάλληλο πεδίο έκφρασης των ταλέντων πολλών παιδιών (από τα οποία κάποια δεν καταφέρνουν να έχουν επιτυχίες στον αυστηρά μαθησιακό τομέα).

ζ) Αρχίζει να σχηματίζει το σύστημα των δικών του αξιών, ιδεών και στάσεων προς τη ζωή. Αμφισβητεί και επανεξετάζει τις αξίες των γονιών του, καθώς και τα συστήματα αξιών της κοινωνίας και τις τρέχουσες ηθικές και φιλοσοφικές αξίες. Απορρίπτει μερικές από αυτές, ενώ παράλληλα προσπαθεί να ενστερνιστεί κάποιες καινούργιες. Στην προσπάθειά του αυτή αναζητά και ταυτίζεται - «θαυμάζει» κοινωνικά πρότυπα (αντίστοιχα με αυτά που αναφέρθηκαν πιο πάνω).

Η Συμβολή της οικογένειας στην κοινωνικοποίηση του ατόμου

Η οικογένεια αποτελεί το πρώτο βασικό πλαίσιο κοινωνικοποίησης και ανάπτυξης του ατόμου. Το μορφωτικό και κοινωνικό της επίπεδο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του, στη σχολική και κοινωνική του προσαρμογή στο ευρύτερο πλαίσιο. Αποτελεί επίσης σημαντικό παράγοντα επιρροής της αυτοαντίληψης του ατόμου, της σχέσης του με την κουλτούρα και της αξίας που αποδίδει σε αυτήν. Επιπλέον, επηρεάζει καθοριστικά, τις προσδοκίες του σχετικά με τη σχολική του επιτυχία και με την επαγγελματική και κοινωνική του εξέλιξη.

του Γιώργου Νιάουστα
εκπαιδευτικού,
Med στις Επιστήμες
της Αγωγής

Με την έννοια «μορφωτικό κεφάλαιο», εννοούμε όλες εκείνες τις αξίες, γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στην εκπαίδευση, στο σχολείο και στην παιδεία γενικά και οι οποίες είναι διαφορετικές ανάλογα με την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκει η οικογένεια. Η σπουδαιότητα που αποδίδουν οι γονείς απέναντι στο σχολικό θεσμό, η θετική τους στάση απέναντι στη μάθηση και ο βαθμός προτροπής των παιδιών τους απέναντι στη μόρφωση, αποτελούν βασικούς παράγοντες επιρροής της σχολικής τους σταδιοδρομίας. Με την έννοια αυτή, τα άτομα που προέρχονται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα, οικειοποιούνται όλες εκείνες τις βασικές δεξιότητες και ικανότητες οι οποίες θα συμβάλλουν καθοριστικά στην όσο το δυνατόν ομαλότερη προσαρμογή και εξοικείωσή τους με τους σχολικούς κώδικές επικοινωνίας. Επιπλέον, ο γλωσσικός πλούτος της οικογένειας ασκεί τη δική του σημαντικότατη επίδραση. Η ανάπτυξη της ικανότητας αποκωδικοποίησης- και συνεπώς οικειοποίησης-του σχολικού γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας, συναρτάται με τη σύνθετη ή όχι δομή του οικογενειακού γλωσσικού κώδικα.

Οι γονείς επίσης, που διαθέτουν υψηλό μορφωτικό κεφάλαιο, επιθυμούν να ακολουθήσουν τα παιδιά τους ανώτατες σπουδές καθώς θεωρούν τη μόρφωση απαραίτητο εφόδιο για την εξασφάλιση μιας διακεκριμένης επαγγελματικής και κοινωνικής θέσης. Υπό το πλαίσιο αυτό, οι γόνοι των ανώτερων και προνομιούχων κοινωνικών τάξεων, αναπτύσσουν με τρόπο ασυναίσθητο, υψηλές προσδοκίες σχετικά με το ακαδημαϊκό και επαγγελματικό τους μέλλον τις οποίες καλούνται να επιβεβαιώσουν (αυτοεκπληρούμενη προφητεία).

Όλα τα παραπάνω μορφωτικά προνόμια, γίνονται κτήμα του ατόμου μέσω της «ώσμωσης», δηλαδή μέσα από την καθημερινή τριβή τους στα πλαίσια της οικογένειας (ελεύθερη παιδεία) και δεν αποτελούν καρπό μεθοδικής, συστηματοποιημένης και επίμονης προσπάθειας.

Η αβίαστη απόκτησή τους έχει άμεση σχολική χρησιμότητα για το άτομο καθώς συνεπάγεται την ανάπτυξη υψηλής αυτοαντίληψης, θετικών προσδοκιών και γενικά ευνοϊκών προϋποθέσεων για μάθηση.

Τα μορφωτικά προνόμια δεν περιορίζονται όμως αποκλειστικά και μόνο στη μεταβίβαση της θετικής στάσης των γονέων των προνομιούχων στρωμάτων απέναντι στη μάθηση και στην υψηλού επιπέδου υποστήριξη που παρέχουν στα παιδιά τους. Περιλαμβάνει ακόμη, γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητα εντοπισμού του ωραίου, εξοικείωση με τους κανόνες της καλαισθησίας καθώς και το λεγόμενο ''καλό γούστο''. Όλα τα παραπάνω μορφωτικά γνωρίσματα, προσδιορίζουν παράλληλα τόσο την προσωπική κουλτούρα του καθενός όσο και τη σχέση του με αυτή στο ευρύτερο πλαίσιο. Η κουλτούρα λαμβάνει δύο μορφές: α) εκείνη που απευθύνεται στη συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων και γίνεται εύκολα προσβάσιμη από τον οποιονδήποτε χωρίς να απαιτείται η ύπαρξη ιδιαίτερης μορφωτικής - πολιτισμικής υποδομής και β) εκείνη που αφορά έναν κλειστό - περιορισμένο κύκλο ατόμων τα οποία αποτελούν συνήθως μέλη ανώτερων και οικονομικά προνομιούχων κοινωνικών ομάδων. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται π.χ. μουσικά ακούσματα τα οποία αποτελούνται από στίχους περιορισμένου λεξιλογίου και απλών νοημάτων, (λαϊκά-δημοτικά τραγούδια), παραδοσιακοί χοροί, ενασχόληση με συγκεκριμένα αθλήματα χωρίς την υποχρέωση καταβολής χρηματικού τιμήματος (ποδόσφαιρο, μπάσκετ).

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει π.χ. την παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων συγκεκριμένης θεματολογίας και υψηλών νοημάτων που προϋποθέτει την ύπαρξη προηγούμενης γνώσης για την κατανόησή της, την ενασχόληση με τη ζωγραφική, την εκμάθηση μουσικών οργάνων (κιθάρα, πιάνο) και την παρακολούθηση συγκεκριμένων αθλημάτων, όπου απαιτείται είτε η καταβολή χρηματικού τιμήματος (τέννις, κολύμβηση, μπαλέτο) είτε η προϋπάρχουσα γνωστική υποδομή. Ανάλογα λοιπόν με τις μορφωτικές-πολιτισμικές επιρροές που έχει λάβει το άτομο από το οικογενειακό του περιβάλλον, διαμορφώνει και τη σχέση του με την κουλτούρα. Βέβαια, ανάπτυξη πρόσβασης στην κουλτούρα των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων δύνανται να αποκτήσουν και άτομα των λαϊκών τάξεων, καταβάλλοντας όμως μεγαλύτερη και περισσότερο κοπιαστική και χρονοβόρα προσπάθεια ακριβώς λόγω μη ύπαρξης προηγούμενης εμπειρίας από το οικογενειακό τους περιβάλλον σε σχέση με τα αντίστοιχα των προνομιούχων κοινωνικών τάξεων.

Αναφορικά με την αξία που αποδίδει το άτομο στην κουλτούρα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει στην περίπτωση αυτή, ο οικονομικός πέραν του μορφωτικού – πολιτισμικού παράγοντας. Τα άτομα που προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα αποτελούν τις περισσότερες φορές μέλη οικογενειών, η οικονομική επιφάνεια των οποίων περιορίζεται στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών (τροφή, ένδυση, λογαριασμοί, φροντιστήρια, ολιγοήμερες διακοπές) με αποτέλεσμα να μη διαθέτουν τα ανάλογα οικονομικά εφόδια ούτε τον απαραίτητο χρόνο ενασχόλησης με τις διάφορες μορφές τέχνης ή με συγκεκριμένα αθλήματα. Συνεπώς, οι διάφορες μορφές της ''υψηλής'' κουλτούρας δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη αξία για τα άτομα των λαϊκών τάξεων είτε λόγω της μη εξοικείωσής τους με αυτές είτε λόγω της ύπαρξης άλλων βασικότερων προσανατολισμών και προτεραιοτήτων ζωτικής σημασίας για την επιβίωσή τους. Αντίθετα, τα άτομα των ανώτερων κοινωνικών τάξεων, ανατράφηκαν και κοινωνικοποιήθηκαν μέσα σε ένα τέτοιο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον όπου η επαφή τους με τις μορφές της συγκεκριμένης κουλτούρας έλαβε χώρα με έναν αβίαστο τρόπο, αποτελώντας βασική πτυχή της καθημερινότητάς τους. Επομένως, ανέπτυξαν ιδιαίτερα θετική στάση και απέδωσαν ξεχωριστή αξία στην εν λόγω κουλτούρα.

Συμπερασματικά, το μορφωτικό, πολιτισμικό και οικονομικό κεφάλαιο της οικογένειας συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωση της κουλτούρας την οποία το κάθε άτομο φέρει αλλά και στην αξία που αποδίδει σε αυτή. Η απόκτηση συγκεκριμένων γνώσεων, δεξιοτήτων και προτιμήσεων επιτυγχάνεται ασυναίσθητα για τα άτομα των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, γεγονός που συμβάλλει στην έγκαιρη εξασφάλιση των προϋποθέσεων για σχολική επιτυχία, ενώ για εκείνα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων απαιτείται μεθοδευμένη, συστηματική και επίπονη προσπάθεια μέσω του σχολικού κυρίως συστήματος.

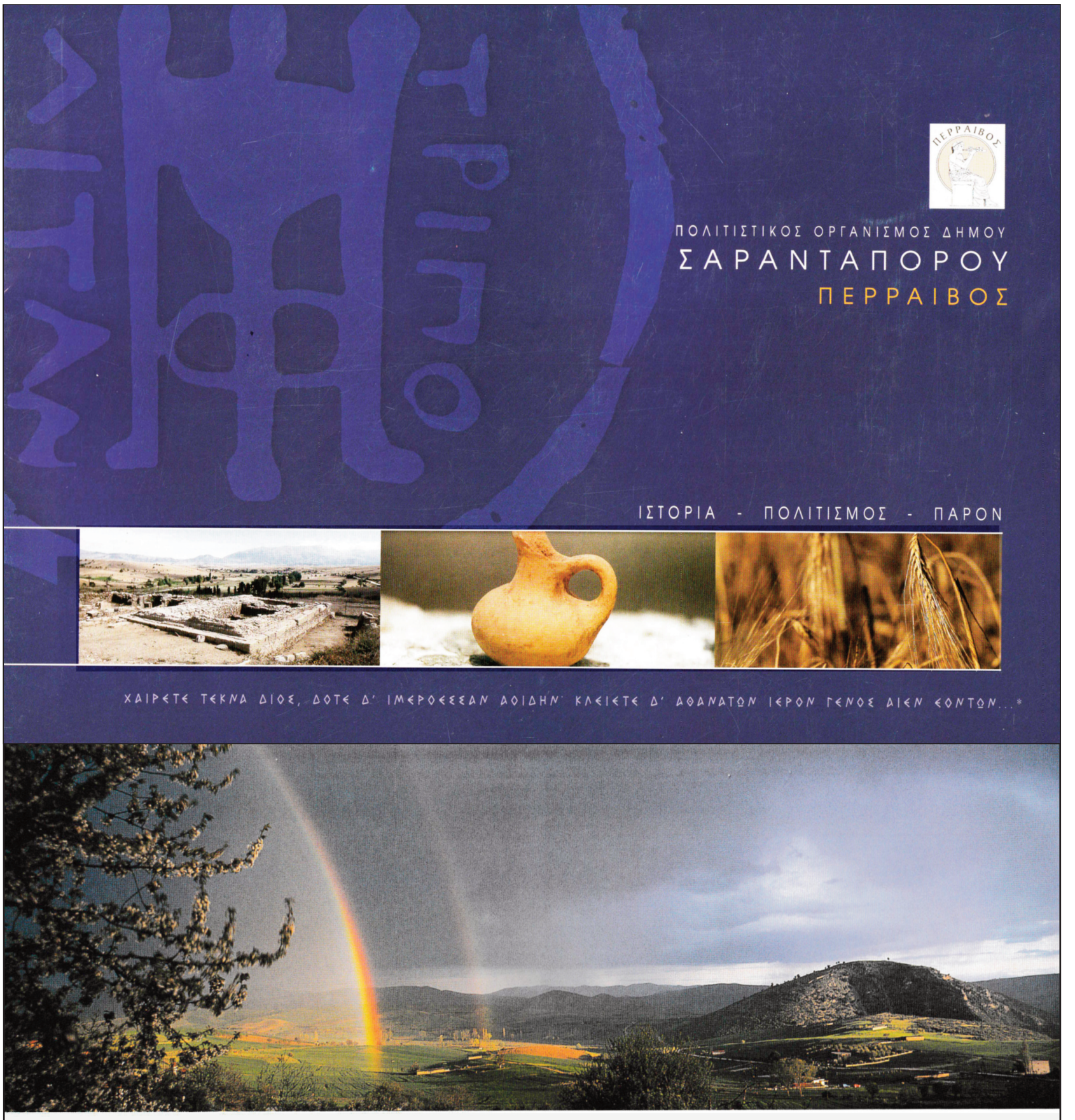

Ο Δήμος Σαρανταπόρου αποτελείται από τα παρακάτω διαμερίσματα:

Σαραντάπορο, Μηλέα, Φαρμάκη, Τσαπουρνιά, Άζωρο, Γιαννωτά, Λυκούδι και Γεράνεια.

Οι κάτοικοι των οικισμών του Δήμου ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία παράγοντας παραδοσιακά δημητριακά προϊόντα. Παράγουν αμύγδαλα, καλλιεργούν καπνό και οπωροκηπευτικά όπως το κουνουπίδι και η επιτραπέζια ντομάτα.

Η εργατικότητα τους τα τελευταία χρόνια έχει να επιδείξει και πρωτοποριακές οικολογικές καλλιέργειες όπως για παράδειγμα του μπρόκολου και άλλων λαχανικών που η ξεχωριστή τους ποιότητα είναι πλέον επώνυμη σε όλη την Ελλάδα.

Γνωστή είναι άλλωστε και η ποιότητα των προϊόντων αμπέλου που καλλιεργούνται στην εύφορη γή του Δήμου Σαρανταπόρου και ο επισκέπτης προτιμά ιδιαίτερα το ανόθευτο κρασάκι και το γνήσιο τσίπουρο.

Πολλές οργανωμένες κτηνοτροφικές μονάδες αλλά και παραδοσιακά οικογενειακές κτηνοτροφικές επιχειρήσεις εξασφαλίζουν στους καταναλωτές, όχι μόνον της περιοχής αλλά και ευρύτερα, νοστιμότατα και άριστης ποιότητας προϊόντα ζωϊκής παραγωγής.

Γνωστή τέλος είναι η περιοχή και για τα τυροκομικά της προϊόντα και αρκετοί είναι εκείνοι που προμηθεύονται από ντόπιους παραγωγούς τη νοστιμότατη φέτα και το φημισμένο ξηροτύρι για το οικογενειακό τους τραπέζι.

Οι κάτοικοι του Δήμου Σαρανταπόρου, περήφανοι για την καταγωγή τους από έναν τόπο ιερό, ο οποίος γέννησε και έθρεψε τον ΔΩΔΩΝΑΙΟ ΔΙΑ, περιμένουν τον επισκέπτη να τον φιλοξενήσουν ξεναγώντας τον στις μοναδικής αξίας αρχαιότητες και στις φυσικές καλλονές των ορεινών όγκων της Αρχαίας Τριπολίτιδος αλλά και να του γνωρίσουν την εγκαρδιότητα των σύγχρονων κατοίκων του Δήμου, δοκιμάζοντας άγνωστες γι' αυτούς γευστικές ποικιλίες και πίνοντας μαζί τους ένα ποτήρι κρασί.

Του Β. Ζαρζώνη, φιλολόγου και συγγραφέα

** Χαίρετε παιδιά του Δία και δώστε το γλυκό τραγούδι· και υμνείτε των αθανάτων το ιερό γένος των αιώνιων...*

Έν Όλύμπῳ

1ος χρόνος έκδοσης

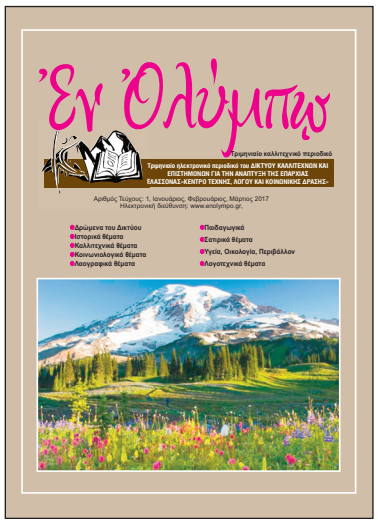

1ο τεύχος
Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2017

- Μήνυμα του Δικτύου Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας και της Συντακτικής Επιτροπής .....σελ. 2
- Δίκτυο Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας..... σελ. 3
- Ο Όλυμπος, ετυμολογία .....σελ. 4
- Ιανός ο Περραιβός .....σελ. 5
- Ολιστική ιατρική στην αρχαία Ελλάδα σελ.6
- Αγωγή του ανθρώπου σελ.7
- Φιλαναγνωσία .....σελ. 8
- Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ο άνθρωπος που γνώριζε τα πολλά σελ. 9
- Ποιητικές σελίδες σελ.10
- Δραστηριότητες του Δικτύου Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας σελ 11
- Χρυσό βραβείο στα βιολογικά κρασιά του Αθανασίου Μηνά σελ.12
- Έργα υποδομών με διαχρονικότητα που δεν έγιναν στο Δήμο Ελασσόνας σελ.12
- «Η αρπαγή της Βασιλαρχόντισσας» σελ.13
- Λαογραφικό Μουσείο Λόφου Ελασσόνας..... σελ.13
- Οι Χαλκιάδες της Ηπείρου στην Ελασσόνα σελ.14
- Βιβλιοπαρουσίαση σελ.15
- Γιορτές Λόγου και Τέχνης 2017 ....σελ.16

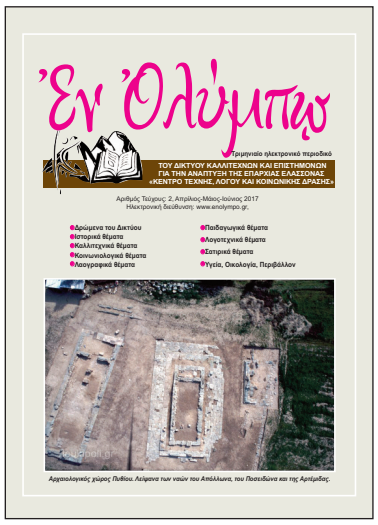

2ο τεύχος
Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2017

- «…για την άνοιξη», Ελένης Μπλιούμη, ...2
- Περραιβία - Περραιβοί, Σπύρου Μπούμπα 3
- Ο μεγαλοφυής φυσίατρος Ιπποκράτης και η επιστημονική διατροφολογία, του Βασίλη Ζαρζώνη.....7
- 20 Ιουνίου: Παγκόσμια ημέρα προσφύγων. Προσφυγιά.....8
- Γνωστοί και άγνωστοι αγωνιστές της λευτεριάς από την ευρύτερη περιοχή της Ελασσόνας του Κώστα Σαχινίδη.....10
- Τσαριτσανιώτης αρματολός Ευθύμιος Ταμπάκης και ο γιός του αγωνιστής του 1821 Πούλιος Ταμπακόπουλος.....11
- Κανένας δεν τις χόρτασε τις ομορφιές της φύσης, του Αλέξανδρου Παρλάντζα 13
- Δραστηριότητες του Δικτύου Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την Ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας
  Γιορτές Λόγου και Τέχνης 2017 ...14
- Θα τραγουδήσω τους Σελλούς του Δαρδούμπα Σάκη, Δωδωναίου 14
- Εκδήλωση για την παρουσίαση του βιβλίου "Λαϊκή ποίηση: Το παράδειγμα της επαρχίας Ελασσόνας" των Κ. Γ. Σαχινίδη και Ευαγγ. Ράπτου-Στεργιούλα στην Αθήνα 15

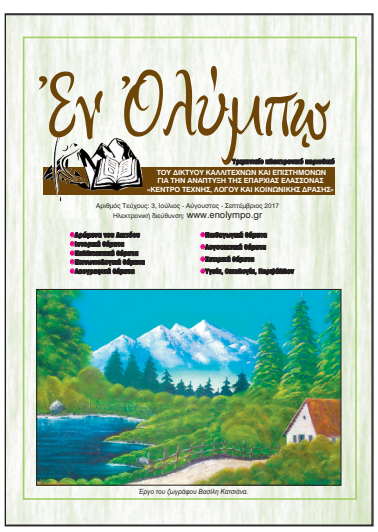

3ο τεύχος
Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2017

- Σημείωμα του εκδότη.....2
- Νέο Δ.Σ. στο Δίκτυο Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την Ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας 2
- Η ταυτότητα της Περραιβίας, του Σάκη Δαρδούμπα 3
- Διατροφικές συνήθειες των αρχαίων, του Βασίλη Ζαρζώνη, ...3
- Περί Ασκληπιού, του Σπύρου Μπούμπα 4
- Γυναίκα και ζωή στο χωριό, της Νίκης Σερσέμη-Κυριακίδου 5
- Γυναίκα, ποίημα του Βαγγέλη Πουρνάρα...5
- Η Σμύρνη μάνα καίγεται 14η Σεπτεμβρίου: ημέρα εθνικής μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το Τουρκικό κράτος. "Ενθυμήματα Ζωής" από το ημερολόγιο αιχμαλώτου Ιωάννη Φακή, της Ευαγγελίας Ράπτου 6
- Προσεγγίζοντας την ποίηση του Ελύτη στο νηπιαγωγείο της Μαίρης Σταθούλη 8
- Καλοκαίρι και παιδί, της Ελένης Μπλιούμη,9
- Ποιητικές σελίδες.....10
- Πρόσωπα νίκης, της Κορίνας Πάντου 10
- Το βουνό, του Αλέξανδρου Παρλάντζα.....10
- Στη μπλε τη γη ψηλά βουνά, του Σάκη Δαρδούμπα 10
- Δραστηριότητες του Δικτύου Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας, Απολογισμός δράσης του Δ.Σ. για τα έτη 2015, 2016 & 2017 11
- Οι "Β Α Κ Χ Ε Σ" του Ευριπίδη από το Θεσσαλικό Θέατρο 13
- Γιορτές Λόγου και Τέχνης 2017 στη Δολίχη και στο Λυκούδι 13
- Παιδικά διηγήματα 14
  Στη χώρα του ανθυγιεινού, του Νίκου Αγοραστού 14
  Το αδύναμο σκιουράκι, της Χρύσας Μπαξεβανάκη.....14
  Καλοκαιρινά τραγούδια, Αν. Αγροδήμου-Ιωάννα Αγριοδήμου 14
- ΑΡΑΔΟΣΙΒΙΑ 2017 15
- Βιβλιοπαρουσίαση.....16

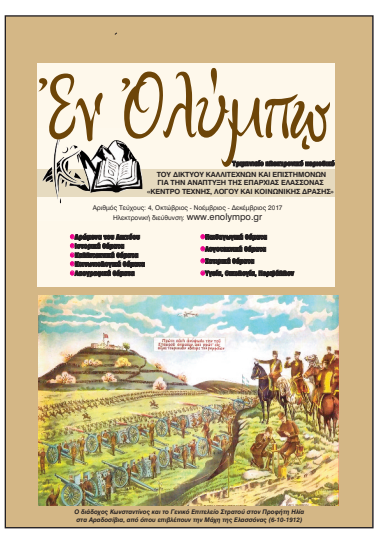

4ο τεύχος
Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2017

- ✓ Από Καλοκαίρι...Φθινόπωρο, της Ελένης Μπλιούμη.....2
- ✓ Τραγούδια ιστορικής μνήμης των πρώτων ημερών των Βαλκανικών πολέμων, της Ευαγγελίας Ράπτου-Στεργιούλα.....3
- ✓ Η απελευθέρωση των Αραδοσιβίων στις 5 Οκτωβρίου 1912, του Κώστα Σαχινίδη.....4
- ✓ Επέτειος για την απελευθέρωση των Αραδοσιβίων από τους Τούρκους.....5
- ✓ Η πίστη των Αρχαίων για τον θάνατο και την ψυχή, του Σπύρου Μπούμπα.....6
- ✓ Αριστοτέλης, ο ιδρυτής της Πολιτικής Επιστήμης 8
- ✓ Η νοημοσύνη του ανθρώπου, της Νίκης Σερσέμη-Κυριακίδου.....9
- ✓ Ξέρετε γιατί το λέμε έτσι; της Ευαγγελίας Ράπτου-Στεργιούλα 9
- ✓ Ιωσήφ Πουρσανίδης. Ένας πρεσβευτής της χώρας μας στην Ολλανδία, του Βασίλη Ζαρζώνη.....10
- ✓ Κάψιμο του παραδοσιακού φούρνου.....10
- ✓ Το μπακάλικο, της Ελένης Μπλιούμη 11
- ✓ Δραστηριότητες του Δικτύου Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την Ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας 12
- ✓ Παρουσίαση Βιβλίου του Αθανασίου Μπαντέ «Ο Αριστοτέλης και η γέννηση της πολιτικής επιστήμης»
- ✓ Εκδρομή στην Παναγιά Σουμελά, στην Βεργίνα και στη Νάουσα
- ✓ Λαϊκό-Δημοτικό γλέντι στην Ελασσόνα
- ✓ Εσείς παιδιά απ' τον Όλυμπο, του Σάκη Δαρδούμπα
- ✓ Ποιητικές σελίδες 13
- ✓ Πραγματικότητα, της Κορίνας Πάντου
- ✓ Του Πόντου τα μαρτύρια, του Αλέξανδρου Παρλάντζα
- ✓ 5ο Πανελλαδικό Φεστιβάλ Ποντιακών χορών. 14
- ✓ "Ζωή και κότα... με χαβίτς και με κορκότα!!!", μια πρωτότυπη ποντιακή επιθεώρηση 15
- ✓ Παρουσίαση του βιβλίου του Βαγγέλη Αυδίκου «Οι τελευταίες πεντάρες» 16

Έν Ὀλύμπῳ

2ος χρόνος έκδοσης

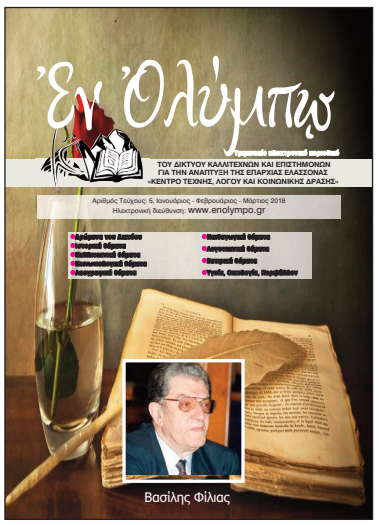

5ο τεύχος
Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2018

- Σημείωμα του εκδότη-«Εν Ολύμπω. Ένας χρόνος έκδοσης» 2
- Βασίλης Φίλιας «Ο Άνθρωπος του Πολιτισμού και της Επιστήμης». Μέγας Δάσκαλος, Αγωνιστής και Πατριώτης.....3
- «Ελλάδα», ποίημα της Ελένης Μπλιούμη.....5
- Από την ψυχολογία του παιδιού. «Τα χαρακτηριστικά της παιδικής ηλικίας», του Σπύρου Μπούμπα.....6
- Η κοινωνική στάση και διάθεση των δημοτών ως προς την αποδοχή νέων προσώπων και νέων πολιτικών πρακτικών στην τοπική αυτοδιοίκηση. Μια σύντομη κοινωνιολογική προσέγγιση 7
- Ο Έρωτας στον Ερωτόκριτο, της Ευαγγελίας Ράπτου-Στεργιούλα 8
- «Το κουκλοθέατρο ως μορφή δραματικής τέχνης», της Αικατερίνης Νιζάμη .10
- Δραστηριότητες του Δικτύου Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την Ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας Κοπή της Πρωτοχρονιάτικης Βασιλειόπιττας του Δικτύου.....12
  Παρουσίαση του φωτογραφικού άλμπουμ του Γιάννη Σιγάλα στη Λάρισα.....12
- Ποιητικές σελίδες.....13
  «Πατρίδα», του Βαγγέλη Πουρνάρα....13
  «Του Νικοτσάρα», του Σάκη Δαρδούμπα.....13
  «Χέρια απλωμένα», της Κορίνας Πάντου.....13
- Κοπή της πρωτοχρονιάτικης Βασιλειόπιττας στο Αγροτικό Εθνογραφικό Μουσείο Αραδοσιβίων Ελασσόνας....14
- «Εν Ολύμπω», ένας χρόνος έκδοσης .15
- Γιορτές Λόγου και Τέχνης 2018 16

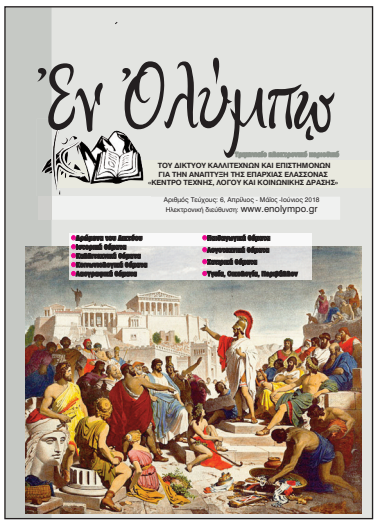

6ο τεύχος
Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2018

- Σημείωμα του εκδότη 2
- Ανακοίνωση.....2
- «Ταγματάρχης Μπαλντούμης Ιωάννης, ο θρυλικός ήρωας του Ελληνοϊταλικού Πολέμου 1940-1941», του Κώστα Γ. Σαχινίδη 3
- Οι δημοκρατικοί θεσμοί της αρχαίας Ελλάδας και η Ενωμένη Ευρώπη, του Βασίλη Ζαρζώνη 4
- Εκπαίδευση σε όλη τη ζωή και Διάβασμα, της Νίκης Σερσέμη – Κυριακίδη.6
- Η κρίση σαν αναπόδραστο στοιχείο της εξέλιξης του Προσώπου, της Οικογένειας, της Κοινωνίας. Τρόποι διαχείρισης–αξιοποίησης, του Γιάννη Σιγάλα 7
- Φάσεις της ψυχικής ζωής του παιδιού, του Σπύρου Μπούμπα.....8
- Γιορτές Λόγου και Τέχνης 2018.....9
- Η επιθετική συμπεριφορά των παιδιών στο σχολείο (Bullying), της Ελένης Μπλιούμη 10
- Το Μπιχτέσι, του Αλέξανδρου Παρλάντζα.....11
- Ο έρωτας ως διονυσιακή ροπή και δύναμη κοσμογονική, της Ευαγγελίας Ράπτου-Στεργιούλα 12
- Παρουσίαση του βιβλίου "Λαϊκή ποίηση από την επαρχία Ελασσόνας» στην Ελασσόνα και στη Λάρισα 14
- Θέλω να μοιάσεις, της Κορίνας Πάντου 14
- Παγκόσμια ημέρα βιβλίου, της Ελένης Μπλιούμη 15
- Αραδοσίβια 2018 16

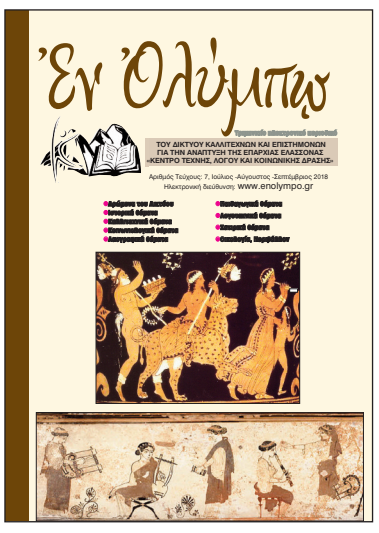

7ο τεύχος
Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2018

- Σημείωμα του εκδότη 2
- Περί αρχαίας ελληνικής μουσικής, της Μαρίας Κ. Τσακιρίδου.....3
- Περραιβία και Νήσος Κω, του Σάκη Δαρδούμπα 3
- Απ' το Ρεμπέτικο στο Λαϊκό της δρα Ευαγγελίας Ράπτου-Στεργιούλα.....4
- «Οι παράγοντες της νικηφόρας έκβασης του Πολέμου του 1912 για τον Ελληνικό στρατό και η σημασία των μαχών της περιοχής Ελασσόνας» του δρα Κώστα Γ. Σαχινίδη 6
- Η βρεφική και νηπιακή ηλικία του παιδιού, του Σπύρου Μπούμπα.....8
- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην κοινωνικοποίηση των μαθητών της Α΄ τάξης, της Ελένης Μπλιούμη 9
- Βιωματικές κρίσεις –προσωπικές, οικογενειακές- και Διαχείριση του πένθους, του δρα Ιωάννη Σιγάλα 10
- Ανθρωποειδισμός της Κορίνας Πάντου 11
- Το θέατρο ιδεών στο έργο του Γρηγόριου Ξενόπουλου «Οι φοιτηταί», του Θωμά Ν. Λιόλιου.....12
- Λόφος Ολυμπιώτισσας. Αναδάσωση τώρα...στο γηρασμένο δάσο, του Βασίλη Αχ. Ζαρζώνη 14
- Επιτόπια έρευνα για την καταγραφή του Λαϊκού Πολιτισμού σε 40 Κοινότητες της περιοχής Ελασσόνας από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, το Αγροτικό Εθνογραφικό Μουσείο Αραδοσιβίων και την LOG ON Α.Ε. 15
- Βαλκανικό Φολκλορικό Φεστιβάλ των Τιράνων.....16

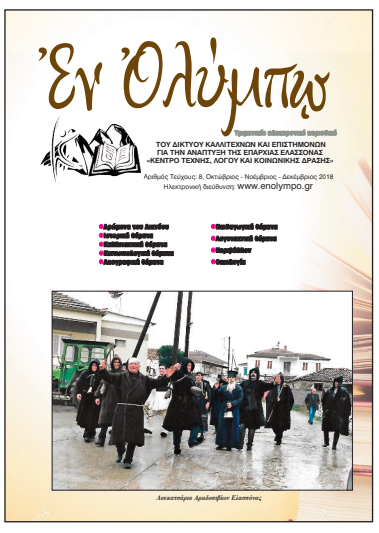

8ο τεύχος
Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2018

- Δύο χρόνια έκδοσης του περιοδικού Εν Ολύμπω σελ.2
- Χριστουγεννιάτικα και Πρωτοχρονιάτικα λαϊκά δρώμενα της περιοχής Ελασσόνας, του Κώστα Γ. Σαχινίδη σελ.3
- Χριστουγεννιάτικες αναμνήσεις, της Ελένης Μπλιούμη σελ.4
- Ο μεγάλος τυμπανιστής, της Κορίνας Πάντου.....σελ.4
- Εξελικτικές κρίσεις του Ατόμου και της Οικογένειας, του Δρα Ιωάννη Σιγάλα σελ.5
- Η Παιδική-Σχολική ηλικία, του Σπύρου Μπούμπα.....σελ.6
- Χαρισματικοί–ταλαντούχοι μαθητές: μια απόπειρα εννοιολογικού προσδιορισμού, της Ευαγ. Ράπτου ..σελ.8
- Το στρατί, της Νίκης Σερσέμη-Κυριακίδου.....σελ.9
- Το παιγνίδι στη μαθησιακή διαδικασία: Διδακτική εφαρμογή θεωρητική τεκμηρίωση, του Γ. Νιάουστα.....σελ.10
- Η 45η επέτειος του Πολυτεχνείου - Διαχρονική αξία της εξέγερσης-Άγνωστες πτυχές της αντίστασης στρατιωτικών κατά της δικτατορίας, του Δημητρίου Αλευρομάγειρου .....σελ. 11
- Κρήτη «Ο κήπος ...τ' αντρειάς», του Βασ. Ζαρζώνη .....σελ. 14
- Οι ομορφιές της φύσης, του Αλέξ. Παρλάντζα.....σελ. 15
- Η Καλλιτεχνική ομάδα της Ακαδημίας Μουσικής και Χορού του Πανεπιστημίου North Minzu από την KINA στην Ελασσόνα.....σελ. 16

Έν Όλύμπῳ

3ος χρόνος έκδοσης

9ο τεύχος
Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2019

- Σημείωμα του εκδότη 2
- Ο ρόλος των γυναικών πριν και κατά τη διάρκεια της Επανάστασης του 1821, της Ελένης Μπλιούμη 3
- Η Δολίχη της Συρίας, του Θωμά Ν. Λιόλιου 6
- Αναφορά στην εξέλιξη του ατόμου, του ζευγαριού και, κυρίως, στον κύκλο ζωής της οικογένειας, του δρα Ιωάννη Σιγάλα 8
- Χαρισματικοί–ταλαντούχοι μαθητές: μια απόπειρα εννοιολογικού προσδιορισμού», Β΄μέρος, της Ευαγγελίας Ράπτου 10
- Ψυχολογικά χαρακτηριστικά παιδιού Σχολικής ηλικίας, του Σπύρου Μπούμπα.....11
- Ζωγραφισμένη της Κορίνας Πάντου 13
- Εκδήλωση με θέμα την «Στρατηγική για την τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Ελασσόνας» από τον καθηγητή ΝΙΚΟ ΛΥΓΕΡΟ.....14
- Η τέχνη «μυρώνει» τη ζωήτης Κορίνας Πάντου.....15
- Εκδρομή του Δικτύου στα Ιωάννινα15
- Το Ασκληπιείο της Κω, του Δημήτρη Ζαρζώνη 16

10ο τεύχος
Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2019

- Κώστας Σαχινίδης.....2
- Εισαγωγικό σημείωμα.....2
- Γλυκύ μου έαρ! της Αθηνάς Πανταζή, φιλολόγου.....3
- Μάνα νάμα, της Κορίνας Πάντου, φιλολόγου.....4
- Γιορτή της μητέρας, της Ελένης Μπλιούμη, εκπαιδευτικού.....5
- Περί Ψυχής: Από τον Σωκράτη και τον Πλάτωνα, τους Στωικούς, τους Σκεπτικούς και τον Επίκουρο, μέχρι τον Χριστιανισμό, της Δέσποινας Χίντζογλου- Αμασλίδου, Ιατρού-συγγραφέα.....6
- Γιατί χορεύω, της Δήμητρας Γκιντίδου7
- Αποχαιρετισμός, της Γεωργίας–Γοργώ Αλεξίου, Προέδρου ΕΛΒΕ 8
- Αναφορά στην εξέλιξη του ατόμου, του ζευγαριού και, κυρίως, στον κύκλο ζωής της οικογένειας, του Δρα Ιωάννη Σιγάλα, παιδοψυχίατρου 10
- Λούστρος: «Ένα επάγγελμα που χάθηκε στην Ελασσόνα», του Βασίλη Ζαρζώνη, φιλόλογου 11
- Τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του παιδιού μέχρι την προεφηβική ηλικία, του Σπύρου Μπούμπα, εκπαιδευτικού συγγραφέα 12
- Μαθησιακές Δυσκολίες, της Ευαγγελίας Ράπτου-Στεργιούλα, Δρα του Πανεπιστημίου Αιγαίου 13
- Διγλωσσία: Είδη και μορφές, της Αθηνάς Βαρσάμη, εκπαιδευτικού ..14
- Ο Κλήδονας, της Ελένης Μπλιούμη, εκπαιδευτικού 16
- Θεατράκι σκιών, της Μελίνας Τριανταφυλλίδου 16

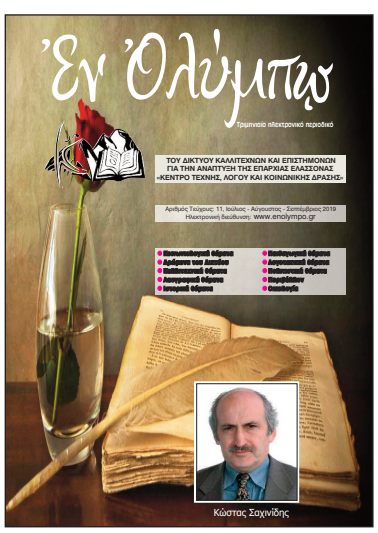

11ο τεύχος
Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2019

- Αφιέρωμα στον αείμνηστο Κωνσταντίνο Σαχινίδη: Ο Άνθρωπος του Πολιτισμού και της Επιστήμης, της Ελ. Μπλιούμη, εκπαιδευτικού .....σελ. 2
- Δεν ξεχνώ..., της Αθηνάς Πανταζή, φιλόλογου σελ. 4
- Κύπρος, της Κορίνας Πάντου, φιλόλογου..... σελ. 4
- Ανάγνωση ενός αναγνώστη, της Κορίνας Πάντου, φιλόλογου.....σελ. 5
- Παναγία η Υπάρχουσα, της Μένης Καραγιαννίδου, φιλόλογος-ποιήτρια, μέλος της Ε.Λ.Β.Ε. σελ. 6
- Γιατί το καλοκαίρι... Ελλάδα; της Ελένης Μπλιούμη, εκπαιδευτικού .....σελ. 6
- Η παραποίηση της ιστορίας, του Κώστα Σπανού, συγγραφέα εκδότης του περιοδικού "Θεσσαλικό Ημερολόγιο" .....σελ. 7
- Ο "Μέσα Ιούλης", της Κορίνας Πάντου, φιλόλογου .....σελ. 7
- Τι είναι και τι σημαίνει η λέξη «Ανακάλημα», του Σπύρου Μπούμπα, εκπαιδευτικού συγγραφέα σελ. 8
- Αναφορά στην εξέλιξη του ατόμου, του ζευγαριού και, κυρίως, στον κύκλο ζωής της οικογένειας, του Δρα Ι. Σιγάλα, παιδοψυχίατρου σελ. 9
- Η διδασκαλία της Γλώσσας, του Γ. Νιάουστα εκπαιδευτικού, Med στις Επιστήμες της Αγωγής σελ. 10
- Η Παιδαγωγική διάσταση της Λογοτεχνία, της Ευαγγελίας Ράπτου-Στεργιούλα, Δρα του Πανεπιστημίου Αιγαίου..... σελ. 11
- Η επιτόπια έρευνα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στον Δήμο Ελασσόνας, του Θωμά Λιόλιου φιλόλογου, εκδότη και επιστημονικού ερευνητή του ΙΑΚΑ .....σελ. 12
- Εμπόδια σε μια ομάδα πολιτισμικής προέλευσης και τρόποι αντιμετώπισης, της Αθηνάς Βαρσαμή, εκπαιδευτικού σελ.13
- Και ξαφνικά, της Νανάς Στ. Παπαϊωάννου μέλος της Ε.Λ.Β.Ε. .....σελ. 14
- Έρωτας καλοκαιρινός, του Μουφτόγλου Λευτέρη συγγραφέα μέλος της Ε.Λ.Β.Ε. .....σελ. 14
- Το σονέτο των αγγέλων, του Μουφτόγλου Λευτέρη συγγραφέα μέλος της Ε.Λ.Β.Ε. .....σελ. 14
- Ηγούμενος Διονύσιος, του Β. Ζαρζώνη φιλόλογου-συγγραφέα .....σελ. 15
- ΓΙΟΡΤΕΣ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ 2019 .....σελ. 16

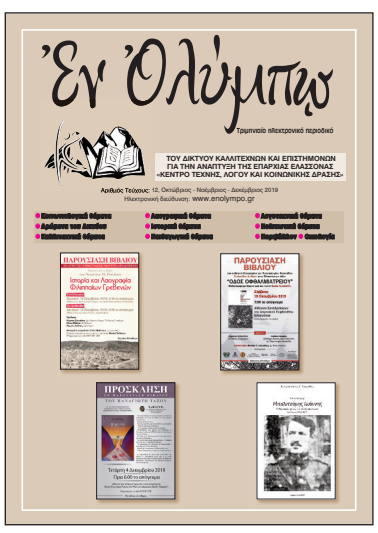

12ο τεύχος
Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2019

- Εισαγωγικό σημείωμα.....σελ. 2
- Ανάγνωση ενός αναγνώστη, της Κορίνας Πάντου, φιλολόγου.....σελ. 3
- Ιστορικά στοιχεία για την Κρανιά και τους γύρω οικισμούς, του Κώστα Σπανού, συγγραφέα εκδότης του περιοδικού "Θεσσαλικό Ημερολόγιο" .....σελ. 4
- Ανα-γνωρίζοντας τους Κουπατσιαραίους, της Ευαγγελίας Ράπτου Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια Πανεπιστήμιο Αιγαίου Τ. Ε.Π.Α.Ε.Σ. .....σελ. 5
- Εξέλιξη στον κύκλο ζωής της οικογένειας με παιδιά σχολικής ηλικίας, του Δρα Ι. Σιγάλα, παιδοψυχίατρου.....σελ. 6
- Σχολική γλώσσα και μαθητής: Κριτική θεώρηση, του Γ. Νιάουστα εκπαιδευτικού, Med στις Επιστήμες της Αγωγής..... .....σελ. 7
- Γραφή...μια παίζουσα διαδικασία, του Διονύση Λεϊμονή, εκπαιδευτικού-συγγραφέα .....σελ. 8
- Το φαινόμενο της ελλιπούς φοίτησης, της Αθηνάς Βαρσαμή, εκπαιδευτικού εκπαιδευτικού .....σελ. 9
- Ο θεσμός της προίκας, του Σπ. Μπούμπα, εκπαιδευτικού συγγραφέα .....σελ. 10
- «Ριγηλό φθινόπωρο», της Αθηνάς Πανταζή, φιλολόγου .....σελ. 11
- Κάποια παραμονή πρωτοχρονιάς, της Δήμητρας Μπαρδάνη Προέδρου της Ε.ΛΟ.ΣΥ.Λ,καθηγήτρια γαλλικής φιλολογίας .....σελ. 12
- «Κράτα βρε γέρο Όλυμπε», του Κώστα Παλάσκα 13
- «Ιστορία και Λαογραφία των Φιλιππαίων Γρεβενών» .....σελ. 13
- Ευάγγελος Αυδίκος, «Οδός Οφθαλμιατρείου» .....σελ. 14
- «Ψίχουλα στο πάτωμα».....σελ 15
- «Μπαλντούμης Ιωάννης, ο θρυλικός Σαμαριναίος ήρωας του Ελληνοϊταλικού πολέμου 1940 – 41» .....σελ. 16